Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 199 (10796) | 1978 чылдың август 26, суббота | 1925 чылда үнелеп эгелеттингеН | Өртээ 2 көп.

КҮШ-АЖЫЛЧЫ ЧЕДИИШКИН

РСФСР-ниң Чурттага-коммунал ажыл-агый министерствозунуң коллегиязы болгаш чурт иштинги үлет-пүрүнүн база коммунал-амыдырал бүдүрүлгелериниң ажылдакчыларының профсвилелиниң ТК-лы чурттага-коммунал ажыл-агый бүдүрүлгелериниң болгаш организацияларының аразында социалистиг чарыштың бо чылдың йиги кварталында түңнелдерин үндүрген. «Тываның водоканалының» суг дамчыдылгазының болгаш капализация ажыл-агыйының бүдүрүлге эргелериниң үшкү черии эллэн деп саналы болгаш акша шаңналы-биле демдеглэн.

Эргелелдиң кол экономисти Нина Ивановна Ульяновااның бо күш-ажылчы чедиишкинге холбаштыр редакцияга дыңнатканы болза:

— Онту беш чылдың баштайгы үш чылдарының планыг даалгаларын ССРЭ Конституциязының бир чыл оюнуң хүнү — октябрь 7-де күүседир дээш Москваның коммуналчыларының үндүрген кыйгырыын бистер база ийи-биле деткээн бис. РСФСР талазы-биле социалистиг чарышка үшкү черии алыры ыңдыг-ла амыр эвес деп чүве билдиңгир. Ол дээрге эргелелдиң ажыл-ишчидериниң кызыманкай күш-ажылынын, ында партия, профсвилел организацияларының мобилизаччы ролюнуң түңнели-дир. Эргелелдеп машинистер болуу йиги квартада эң эки түңнелдерлиг боор, бирги черии алган. Машинистер хоорай Совединиң депутады М. Тупикова, М. Буянов, С. Зенина, А. Кузнецова олар йиги квартада шылгаран, боттарының мурнундагы чедиишкиннерин улам бызыглаанар. Бүдүрүлге черлериниң ажыды слесарьлардан улуг хамаржыр. Оны хандырып турар слесарьлар Д. Аржаков, В. Барков болгаш өскелер-даа чарышка тиилекчи боор, дипломнар, өртектиг белектер-биле шаңнатканнар. Водоканалдың бажыңнар аразында албаның операторлары бо күш-ажылчы чедиишкинге төлептиг үлүүн киргеннер. В. Зайгель, Н. Лавренко олар диспетчер албаның үлегерлиг чорудуп, боттарының улуг мергежилдиин көргүскеннер.

Бистиң эргелелдиң ажыл-ишчилери август айда база-ла чедиишкиниг ажылдан турар. А август айның планы сайгарылга талазы-биле 115,7 болгаш күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң — 123,7 хуу күүсеттинген. Бүгү-ле саналгалардан алырга, бистиң мурнунда хүлээлгевис — беш чылдың үш чылдарының планын ССРЭ Конституциязының бир чыл оюнда эвес, а оон дыка эрте—сентябрьниң 1-де күүседип ыңдаар бис.

Бөгүн «Шын» солунунуң КҮШ-АЖЫЛЧЫ АЛДАР ТУГУН Тожу районда «Тоора-Хем» совхозта хол-биле сиген кезип турар Мангыр Сандыкович Сандыктың удурткаңы Кежиг-Чазыгда сигенчи бригадазының чедиишкиннеринге тураскаадып көдүрген. Ук бригада сиген кезер планын 105 хуу күүседип, августуң ийиги он хонуунда районнуң өске сигенчи бригадаларының аразынга тиилекчи болгаш СЭКП райкомунуң, райкүүскомнуң болгаш ВЛКСМ райкомунуң сигенчи бригадалар аразынга шилчиир Кызыл тугун өртектиг белектер-биле кады чаалап алган.

Бригаданың кежигүннери ам боттарының алган планынга немей 50 тонна сигенни кезерин хүлээнгеш, улам сорук кирген ажылдап турарлар.

Мал чеми белеткээриниң мурнакчыларынга деннежиңер!

МАЛ ЧЕМИНИҢ БЕЛЕТКЕЛИ — БҮГҮДЕНИҢ ХЕРЭЭ

БҮГҮ КҮШТҮ САЛЫР

Кызыл районнуң «Шамбалыг» совхозунуң девискээринде бо чылын 8406 га черде тараа культураларын тараан. Чүгүрү көөрге, чамдык өске совхозтарныңга бодаарга, мыпла девискээр хөлчок улуг ышкаш сагындырар. Ынчалза-даа бо совхозту тараа-эзт утланышкынныг кылдыр тускайлаанындан одарларны кам-хайыра чок аңдарын, тарыга шолун улгаттырганының түңнелинде чайын мал семирти одарладыр черлериңе хемчээли кызырлып, мал өзт-сигени чеген йилер, шаттар долганын чайлаанын бодаарга, байдал эки эвес. Ылаңгыя сигенни кыш келир болза, арган хевээр чайлаан, күш-шыдалы кошкак малды хүр-менди кыш ажырары берге дээрги билдингир. Оон кадында бо чылдагы берге кандаашкының уржуундан сигендаа, тараа-даа орта үнмээн, 3031 гектар тарыга шолу ундур бижиттинген», эок иштиңден 1470 гектар черге чашкан тараа үнмээни-биле мал чемиринче шилчиткен. Арткан черниң тараазын база мал чеми кылдыр, үрезип орнаар тараа кылдыр кезерин планнаан.

Ынчангаш хүннүң эң чугула сорулгазы болза, кезер сиген. ажаар тараа чок деп орбайн, бүгү күштү мөөнеп турган, барла сиген, тараны бүрүңү-биле ажаап, малга быжыг чем базазын тургузуп алыры болур.

«Шамбалыг» совхозтуң ажыл-ишчилери байдалдың ынчаар тургустунганын эки билип, мал чеминиң белеткелинче бар-ла күштү мөөнеп киргеН. Кыска хуусаада кезип белеткээр сиген планын ажыл-ишчи коллективтер болгаш албан организациялардан эгелээш малчын бүрүзүнге чедир хуваган. Ол планнарның канчаар күүсеттинин турарын совхоз конторазының чанында «Социалистиг чарыш экранындан» көрүп болур: хөйжулар бригадазы 60 тонна сиген белеткээр планын 83 тонна кылдыр, бода мал бригадазы планын 8 тонна, машина-трактор мастерскаазы—2 тонна ажыр күүсеткилээн. Ындыг көргүзүглерни оон-даа ыңай уламчылап болур.

Совхозта мал чеми белеткээр механизастаттынган тускай бригаданы тургускан. Механизаторлар бир гадан-на ортумаа-биле 37 центнер дүжүттү ап турган. 340 га черниң кукурузаазын ажаап доскан. Бо хүнперде олар кукуруза кезер алды комбайн-биле тарымал тоорук ажаалдазын чорудуп турар. Комбайнерлер Машпак-оол Доңгак, Кара-оол Түлүш, Сумунак Мижит дээш өскелер-даа хүн нормазын 115—120 хуу чедир күүседип, ажылгыр, кызымаа-биле ылгалын турарлар.

— Кол кезер ужурлуг черлериниң тараазы ам-даа быыпаан. Ынчангаш мал чеми белеткээрниче шилчиткен шөлдерниң тайыг тараазын дамдыктан кестирип тур бис—деп, кол агроном К. Хертек чугаалады. —Оон бастыргаңын силостааш, саваңын бөлүп, сараттап, чамдык кезини малчыннар кыштагларынче көөртүп турар.

Бригаданың машина-техника-биле 'чепсегленгени багай эвес. Комсомолчу' Дуран-оол биле Анатолий Ондар алышкылар баштадыр механизаторлар сиген кезер дөрт машина-биле кестирип турда, бир грабльбиле болуп, сараат машиназы сараттап турар. Шөлдүң өске ужунда кезек комбайннар, оларның аразында Дилгижек-оол Ооржактың комбайны тарааны тавычалай кестирин каарга, Күден-оол Мөңгүниң механизми баштаан беш прессте-чи улур прессте, машиналар алгаы көөртүп чорун турар. Оон аңгыда бир кезек черде сес комбайн дорт кестирин турар, Үстүнде ады киргеН механизаторлар хүн нормазын үргүлчү ажыр күүседип, онза кызымаккай ажылдап турарлар.

— Алдынын турар дүжүттүң хемчээли кайы хирел?

— Чер-чернин беримчези аңгы-аңгы: бир гадан-на чартык центнерден үш центнер чедир.

Бо дээрге үш хонук бурунгаар болган чугай чүве. Ынчангаш ажыл оп-даа шуудап, көргүзүглер алаан бедик бергени чугаажок. Совхозтуң удуртукчуларының планнап турары-биле тараның массалыг кезилдезиниче каш хонгаш кирер ужурлуг. Хову-шөлдерге ажылдың адырлар ааны-биле эллэн каш звенолардан тургустунган ийи ажаалда-транспорт комплекси ажылдаар.

— Ажаалданы эң кыска хуусаада доозар, бар-ла машина-техникапы эң бүдүрүкчүлүг ажыглаар дээш бүгү күштү салыр апаар бис—деп, совхозтуң кол инженери М. Монгуш түңнелинде чугаалаан.

М. ХЕНЧЕ-КАРА,
«Шынның» тускай корр.

Республиканың 18 совлогу ажыл-агыйлар аразының «Суклак» каттыжышкынының кежигүннери болуп турар. Оларның ыында семиртилге шөлүнде тургускан мыйстыг бода малының баш саны амыы үеде 4200 чедип турар. Ынча хөй малды тургузу азыраарынга хөй чемнер негеттинер дээрги билдингир.

— Ынчалзажок бо хүннерде байдалыныс эллэн берге аварган—деп, семиртилге шөлүнүң эргелекчизи Л. Солдатова чугаалады.— Каттыжышкынның кежигүннери ажыл-агыйлар бөгүн болгаш чудуктуг чемнер көөртүрүнүң графигин сагыыйн турар. Бистен ырак эвесте «Көк-Тей», «Тишелге», «Шамбалыг», «Кара-Хаак» болгаш «Революцияның чалыыжы» совхозтар үр үеде сиген болгаш ногаан масса шуут эккелбээн.

Байдал шынап-ла корын. Чем-биле хандырылганы ынчаар үүктелдирип турда, хөй малды чүүн-биле чемгерерил?

— Каа-Хемде «Кызыл тук», Таңдыда Тока аттыг, ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозтар түс-түүнде 83, 26, 37 тонна ногаан массаны эккеп бергеН. Ол база чүге-даа чедиилейн баргаН.

Бис аңаа турувуста каттыжышкынның бөдүүн механизастаан бригадазының кескеш, пресстэн сигенни эккеп дүжүргеН. Оны ол-ла доозан сиген дүрмектээр машина-биле үүрмектээн, кожуулаа тракторларга чүдүргеш, апектерге төп берип эгелээн. Сөөлгү каш хүннерде ажыл ынчаар чорун келген.

Каттыжышкынның үстүнде адаттынган болгаш оске-даа эллэн каш кежигүннериңден мал чеминери бүүнге чедир кирбээн. Чемнер-биле үүктел чок хандырылганы 18 совхозтуң, ылаңгыя ады киргеН совхозтарның удуртукчулары кажан эгелээрин «Суклакта» мөөнеттинген хөй мал-даа, ону аңгыр турар кижилер-даа четтикпейн жаан турар.

Х. МОНГУШ.

ҮРГҮЛЧҮЛЕВИШААН

«Саян» совхозтуң Сесерлиг салбырында мал чеми белеткээри ам-даа үргүлчүлевишаан. Сигенчилер Сесерлиг, Бичи-Баян-Колдуң шөлдериндеН 368 га черниң сигенин кескеш, өөртүн 232 тонна эки шынарлыг сигенни сараттап алганнар. Ында тракторист Виктор Мижит-Доржу хүн бүгү нормазын ажыр күүседип, эң идепкейлиг ажылдап турар. Мал чеми белеткээр механизастаттынган бригаданың кежигүннери Дамбаа Маады, Юрий Чимит-Доржу, Александр Маады хүннүң-не бүдүн чартык норманы күүседип турарлар.

Сергей Айыыга баштаткан бөлүк малчыннар будук-бүгү мал чеми белеткеп турар. Мал чеминиң белеткелинде өөренникчилер Володя Чимит-Доржу, Андрей Удумбора, Володя Дегде, Валик Кошкаров база эки ажылдан келгеннер.

Мал чеминиң белеткелинде ажыл эки чорун турар болзадаа, культура-массалыг ажыл чөрүвейн турар. Культура бажыңының эргелекчизи Раиса Ондар биле киномеханик Кызыл-оол Маады олар культура-массалыг ажылды чорударынче сагыш салза чогуур.

Оон ыңай Сесерлиг суурда мал чеми белеткээриниң ажылынга киришпейн турар кижилер база бар. Оларны мал чеминиң белеткелинче организастап киирерин Өөк кадза Советтиң күүсекчи комитеди чорутса чогуур.

С. УДУМБОРА.

Сесерлиг суур.

ЧУРУКТАРДА: сиген үүрмектээр машинада ажылдап турарлардан мурнакчыларның одуруунда чорун турар Н. Бадый-оол биле С. Монгуш. Ол ажылдың иинта хевири.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотолары.

ЧУРТТУҢ ТАРАА, СИГЕН ШӨЛДЕРИНДЕ

ССРЭ-ниң Төп статистика эргелелиниң сөөлгү медээзин өзугаар алырга, тарааны болгаш тараа-бобы культураларны (кукурузаны санаваска) чурттуң колхозтары болгаш совхозтары 64,2 миллион гектардан кескен болгаш 53 миллион гектарның тараазын бастырып алган.

РСФСР-ниң Кара хөрээнүүн өвес зоназының, Сибирьниң, Алтайның ажыл-агыйлары, Казахстанның кур черлер областары эрткен неделяда тараа культураларын массалыг ажаап алырынче кирген деп, ССРЭ-нин Кедээ ажыл-агый министерствозунуң —Тараа культураларының болгаш чер ажылының ниити айтырыгларының кол эргелелиниң начальниги **А. И. Жолобоа** тайылбырлаан. Ставрополь крайның Ипатово районунуң ажыл-ишчилериниң дүржулгазын чер болганда тараажылар калбаа-биле ажыглап түрар. Ол чорук ажаап алыышкын техниказын, транспортту бедик бүдүрүкчүлүг ажыглаар, кестирилгеге болгаш бастырылгага эзлчег нормаларын бүдүн-чартык — ийи катап ажыр күүседирин чедип алыр арганы берип турар.

Чуртка ниитизи-биле эрткен неделяда 13,6 миллион гектарның тараазын кестирип, 13,7 миллион гектар шөлдүң тараазын бастырган. Агаар-бойдустуң аактылышкынында туражок, бо дээрге мурнундагы неделяныңнан 1,7 миллион гектар хөй болганы ол.

Тараа шөлүнүң 51 хуузунуң тараазын ам безин кезип алган болгаш кестинген шөлдүң 83 хуузунуң тараазы бастырган. Ажаап алыышкын ажылдарының темпизи улам бедзэн. Ростовтуң тараалаан «Гигант» совхозунуң ажыл-ишчилериниң эгелээшкини өзугаар чер ажылдыглар курүнеге тараа садарының социалистиг хүлээлгелерин көрүп, чаа улам бедиткен хүлээлгелерни ап турар.

Дыка хөй ажыл-агыйларының тараажылары бүгү хову ажылдарын комплекстиг чорудуп, шөлдер хосталыры билек-биле күзүн чажып тарыр культураларга хөрээнүү белеткеп тарылга, ажылдарының темпилерин күштелдирер кол сорулганы чедиишкиниг күүседип турар.

ССРЭ-ниң Төп статистика эргелелиниң сан-медээлерин өзугаар алырга, чурттуң колхозтарында болгаш совхозтарында 44,2 миллион тонна сигенни, 66,9 миллион тонна сенажны, 27 миллион тонна чыгам силосту белеткээн.

— Эрткен неделада сиген белеткээриниң темпилери оскен. Техниканы бедик бүдүрүкчүлүг ажыглаар чурттуң чамдык районнарының агаар-бойдустуң өкижээн аңаа идиг берип турар. Сиг курлавырын немей көөрдеринге РСФСР-ниң мурнунда областарының, Украинаның, Белоруссияның, Прибалтиканың республикаларының дыка хө ажыл-агыйлары от-сигенни дагын кезерин калбаа-биле ажыглай берген, дүжүт багы эвес болуп турар—деп, ССРЭ-ниң Кедээ ажыл-агый министерствозунуң Мал чеминиң шынааларының болгаш оларының кол эргелелиниң начальниги **А. И. Ольяшев** тайылбырлаан. Сенаж салырының планы ажыр күүсеттинге-даа, ону белеткээрин уламчылап турар.

Чурттуң Сенгу-Барыын чугунде, Сибирьде мал чеминиң белеткелиниң ажылын ургулдуп чүүнүң частаашкынныры нарыыладып турар. Ол бөлүктерде механизаторлар өөк бүрүзүн чөп ажыглап, курганнарга агрегаттарының, сигенни долганы белеткээр агрегаттарының дүн-хүн чок ажылдаарын хандырып тура-

(СЭГА).

САГЛЫЖЫЛАРНЫҢ ИЖИ

СЭКП Төп Комитединиң июль (1978 ч.) Пленумунуң шиитпирлерин. СЭКП Төп Комитединиң Чиргине секретары эш Л. И. Брежневтин «ССРЭ-ниң кедээ ажыл-агыйын улам ыңай хөгжүдеп дугайында» ылеткелинде айытынган чүүлдери Саглы кедээ Советинин девискээринин ажылышчилери изии-биле деткип, хүлээп ап, ону ажылынга удуртулга болдурган. СЭКП Төп Комитединиң июль Пленумунга Л. И. Брежнев бодунуң клеткелинге малдың баш санын, оон продуктулуун көвүдедирин — хамыктын мурнунда четчир мал чемнериңден, ылаңгыя янзыбүрү болгаш бедик шынарлыг чемнерин белеткеп алганынлан хамаржыр дээрзин онзалап айыткан. Ынчангаш ниитиниң малынга четчир чем курлавырларын тургузуп алыры — бо хүннерде чугула айтырыг. Саглы кедээ Советинин күүскому ол айтырыгны чугулалап көрүп турар болгаш бегунгу бүгү ажыл-чорудулгазын мал чеминиң белеткелиниң кампаниязын чедишкиниг чорударынче угландырган.

Кедээ Советтиң күүскому ажыл-агыйын удуртукчулары-биле демнежип алгаш, парткомнуң удуртулгазынга даянгаш, Советтиң девискээринде чурттап турар кижилерни мал чеминиң белеткелинче хаара тудар, оларның ортузунга социалистиг чарышты калбартыр талазы-биле чамдык боттуг хемчеглерни ап чоруткан. Мал чеминге кагалылалды тургузар дугайында айтырыгны кедээ Советтиң сессияларынга, Советтиң кедээ ажыл-агый болгаш бойдус камгалалының талазы-биле доктаамал комиссиязының хураддарынга чангыс эвес удаа чугаалажып, чогуур доктаал, шиитпирин хүлээп алган.

«Кызыл тук» совхозтуң ажыл-ишчилери сигенни районнуң девискээринде Ак-Чыраа деп черде кезип белеткеп турар. Сиген кезилдези эгелээринин мурнунда совхозтуң парткому, кедээ Советтиң күүскому хойжу бригада, малчын бүрүзүнүн, албан организацияларның кылыр планнын онаалдаларын, хүлээлгелерин хынап, тодараткан. Оон-биле кады сигенчилер бригадаларын, звеноларны тургускан болгаш оларның хандырылгазын бүгү талалыг экижидер айтырыгны шиитпирлээн.

Совхозта сиген кезилдези эгелээ-ле ай ашкан. Сиген белеткелиниң темпизи бедик чоруп турар. Совхоз бо чылын 2200 тонна сиген белеткээр планныг. Бо хүннерде 1050 тонна сиген белеткеттингеН.

Сигенчилериңе ортузунга социалистиг чарышты дээштиг организастаар, ажылдын шынарын бедидер, оон бүдүрүкчүлүүн бедидер ажыл багай эвес тургустунган. Чарыштын түңнели-биле коммунист Михаил Ооржак удурткан сигенчилериниң механизастаттынган бригадазы мурнакчыларның одуруун баштап, планнын онаалдазын эки көргүзүглерлиг күүседип турар. Бригада бо хүннерге чедир 800 тонна сигенни кезип белеткээн. Мында бригадазының ажылынга күш-ажылчы улуг-хуузун киириштирип, ак сеткилдиг ажылдап турар мурнакчылар хөй. Сиген белеткекчилери Добуй-оол Ооржак, Олег Кара-Сал, Андрей Ооржак, Чолдак-оол Саая, Бады-Мөңге Кара-Сал, Василий Саая, Репин Хертек олар болгаш оон-даа өскелер хүнде нормазын доктаамал ажыр күүседип турарлар.

Сигенчилер бригадазының күш-ажылчы чедишкиниңе поварлар Вера Саая, Полина Ооржак оларның киирген үлүү база бар. Олар сигенчилерни изиг аъш-чем-биле үүктелиишкин чок хандырар хүлээлгезин эки күүседип турарлар. Бригаданың ажылынын чедишкини — сигенчилерниң күш-ажылынын организастаанында, күш-ажылын сагыыга-чурумунун быжыында.

Механизастаттынган бригаданың кожазы Тойлу Ооржак удуртканы хол кадыры-биле сиген кезер бригада хүн нормазын база эки күүседип турар. Олар бо хүннерге чедир 100 тонна сигенни белеткээн, сараттаан.

Кедээнин ишчилериңе албан организацияларның коллективтери ниити шефдузазын чедирип, улуг-хуузун киириштирип, сиген кезер планныг онаалдаларын эки күүседип турарлар. Чижээ, автопарк, кедээ клубтун, харылаа белдирининиң, уруглар салынын коллективтери сиген белеткээри-биле алган планнын онаалдазын ажыр күүсеткеннер. Оон-биле кады чамдык албан организациялар, тодаргайлаарга, садыг, эчнелге, школа коллективтери ниитинин малынга чем белеткээр планын ыракта чедир күүсетиэнин айтыр аргаар.

СЭКП райкомунуң, райкүүскомнуң шиитпирлери-биле июль 21-ден августа 21-ге чедир үени районга сиген белеткелиниң шалычы айы кылдыр, чарлаан турган. Аңаа бистиң ажылагыйның ишчилери идепкейлиг киришкен. Оон түңнелинде шалычы айның ийги оп хонуунда сиген кезер механизастаттынган бригада 253 тонна сиген белеткээр планын—340 тонна, хойжу бригадалар 60 тонна сиген белеткээр планын — 84 тонна кылдыр күүсеткен.

Мал чеминиң белеткелинче хойжу бригадалар мурнуку чылдарга деңнээрге, идепкейлиг киргеН. Малчын ег-буле бүрүзү 15—20 тонна сиген белеткээр хүлээлгени алган. Бо хүннерниң медээзи-биле алырга, малчын бүрүзү бодунга алган хүлээлгезин доллур күүседип болдуруқ-кун аргалары бар.

Эки талаар-биле чергелештир, мал чеминиң белеткелинге четпестер турган. Совхозтуң дирекциязы, кедээ Советтиң күүскому бо чугула кампаниянны чорудуп турарында илереттинген четпестерни дарый чайладыр талазы-биле боттуг хемчеглерни чогуур үезинде ап чоруткан. Совхозтуң парткому болгаш кедээ Советтиң күүскому сигенчи бригадаларга дежурныйлашкынны организастап, графикти тургускан.

Ажыл-агыйның Хорумнуг-Ой деп черде чангыс чылдыг көк-сула бо чылын багай эвес үнген. Техниканы чөп ажыглап турган, ону чидириг чок, кыска хуусаада ажаап алыры — хүннүң чугула айтырыгларының бирээзи. Ол дугайын Советтиң күүскомунун хуралынга чугаалашкан болгаш кылыр ажылдар тодараттынган.

Ам кол сорулга болза, 1978—1979 чылларының мал кыштаглаашкынын чедишкиниг эртпирери-биле бар аргаларны ажыглап турган, мал чеминиң четчир курлавырларын тургузуп алыры.

З. ОНДАР,
улус депутаттарының Саглы кедээ Совединиң күүсүнүм даргазы.

Мал чеминиң белеткели болгаш Советтер

УЛАМ КАЛБАРТЫР, ХАНДЫР КӨӨР

Көдээ ажыл-агыйны улам ыкай хөгжүдер дугайында СЭКП ТК-ның июль (1978 ч.) Пленумунуң шиитпирлерин Каа-Хем районунуң көдээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилери бир эп-сеткилдиг деткиишаан, аная боттуг харыы кылдыр участок бүрүзүнде ыламыккай ажылдап турар. СЭКП Төп Комитединиң июль Пленумунга илеткелиге эш Л. И. Брежнев ниитинин малының баш санын өстүрериге шиитпирлиг роль малга быжыг чем-суурну тургузарындан кол хамааржыр дээрзин опзалап айыткан. Ол чугула сорулга бо хүннерде хүнүн айтырыы, көдээ ажыл-агыйда шалыпчы фронт болу берген. Ынчангаш бистиң районнуң чер-чер Советтери бо хүннерде боттарының ажыл-чорудулгазының кол угланышкының ниитинин малына четчир санныг мал чемнериниң курлавырларын тургузарынче угландырын турар.

1978 чылда дүжүт ажаалдарын көдээ ажыл-агый продуктуларын болгаш мал чемнерин белеткээрин база 1978—1979 чылдарның кышы үеэзинде мал ыштаглаашкының чедишкининг арттырарын хандырар талазы-биле немелде хемчеглер дутайында СЭКП өбкомунуң. Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң доктаалын ажылыкче удуртулга болдургаш, Каа-Хем район Советиниң күүсүнү болгаш көдээ Советтер СЭКП райкому база партия организациялары-биле мады, мал чеми белеткээрин организастаар талазы-биле тускай штабтарны тургузуп, организастыг хемчеглерни ап келген. Районнуң совхозтары бо чылын ниитиин-биле 16 мүн тонна сигенни, 1850 тонна витаминниг сиген далганын, 9 мүн тонна сенажны, 900 тонна будук-бүрүү болгаш алаан хөй силосту, саваанны белеткээр ужурлуг. Кадаашкыныг бо чылын ук сорулганы күүседи алыры ыпдыг-ла бедин эвес, Ынчангаш мал чеминиң белеткелинче бүгү күштү моонцээри— районнуң партия, совет болгаш хөй-ниити организацияларының, коллективтер бүрүзүнүң хүлээлгези.

Районнуң совхозтарының түс бүрүзүнде мал чеми белеткээр комплекстиг бригадаларны болгаш звеноларны организастап тургускан. Мал чеми белеткээринде 130 ажыг трактор, 40 ажыг сиген кезер машина, өөренникчилер-биле кады 500 ажыг кижи ажылдап турар.

Мал чеми белеткээриниң чугулазын барымдаалаан, СЭКП райкомунуң бюрозунуң болгаш район Советиниң күүсекчи комитединиң шиитпирин өзугаар июль 15-тен эгелеп чарлаан шалыпчы айның баштайгы 15 хонуунда районда аныын эвес ажылдарны кылып чоруткан. Шалыпчы айны чарлааны-биле холбаштыр мал чеминге сиген белеткээринге 400 ажыг кижилер немей киришкен болгаш школачыларның сиген белеткээр элээн хөй звеноларын барык школалар бүрүзүнде тургускан. Ажылды шапкынчыдары-биле сигенчилер ортузында социалистиг чарыышты калбарткан.

Районнуң чамдык ажыл-агыйларында мал чеми белеткээри багай эвес чорун турар. Маңаа чижек кылдыр «Ленинчи орук» совхозту киирип болур. Ол совхоз мал чеми белеткээр планын 30 ажыг хуу күүсеткен. Совхозтуң сиген шолунде механизастаан ийи бригада ажылдап турар. Оларны Владимир Двоеглазов, Василий Паршинов олар удуртуп турар. Ол ийи бригаданың аразында калбарган социалистиг чарыышка бирги черни В. Двоеглазовтуң удуртканы комплекстиг бригадазы эзелеп турар. Ол бригада 600 ажыг тонна сигенни белеткээн. Совхозтуң сигенчилери соолгу декадада эки ажылдаашы. СЭКП райкомунуң болгаш район Советиниң күүсекчи комитединиң ажыл-агыйлар аразында шилчиир Кызыл тутуп болгаш акша шаңнадын алган. Ол совхозтуң сиген бригадазында ак сеткилдиг, мурнакчы ажылдап турар механизаторлар хөй. Трактор-биле сиген кезип ажылдап турар Д. Зубокин, С. Шынырав олар хүн бүрүде нормазын 120—130 хуу күүселин турарлар. Сиген болуп, сараттаар ажылда Н. Башмаков, В. Лопсан олар нормазын үргүлчү ажыр күүселин турарлар.

Соолгу хүннерде мал чеми белеткээринин темпизин СЭКП-ниң XXV съездизи атты совхоз элээн дүргедеткен. Ол совхоз чамдык хүннерде 80 тонна чедир сигенни сараттаан турар. Совхоз сиген ажаан алышкынына инзтончуларының мурнакчы методун ажыглап турар. Ында мал чеми белеткээринин комплекстиг бригадазын Клим Иванович Яковлев удуртуп турар. Ол бригадада 3 звено бар. Бир звено сигенни кезип, ийи звено болуп турар. «Беларусь» трактор-биле сиген кезер звено кежигүннери Н. Какаев, В. Романов олар хүн нормазын 110—115 хуу күүселин турарлар. Сигенни болуп, сараттаар звенода Г. Новиков, П. Мусягин олар хүн бүрүде бүдүн чартык нормаларны күүселин турар. Совхозта сигенчилерниң аразында калбаргаң социалистиг чарыштын түңнелин 5 хонуктан үндүрүп, мурнакчыларны шаңнап, мактап турар. Ам совхоз 1300 тонна мал чеми белеткеп, планын 47 хуу күүсеткен.

Витаминниг сиген далганын белеткээр талазы-биле «Бүрен» совхоз багай эвес ажылдап турар. Ында сиген далганы кылыр агрегат дүн-хүн дургузунда ийи сменалыг ажылдап турар. Ол агрегат 224 тонна витаминниг сиген далганын кылган. Ында ажылдап турар В. Буртаков, В. Верменов олар агрегаттың үзүктел чок ажылдаарын доктаамал хандырып турарлар.

Соолгу эрткен хүннерде мал чеми белеткээр планын «Енисей» совхоз 30,3 хуу күүсеткен. Амгы үеде районнуң совхозтары силос салыышкынын чорудуп, кукуруза ажаан алыышкынынче киргеннер. Район Советиниң күүсекчи комитеди болгаш көдээ Советтер өг-бүле бүрүзүнге болгаш пенсионерлерге сиген белеткээр планны берген. Ол планның күүселдези дээш ажылдап турар.

Ниитиин-биле районда мал чеми белеткээриниң темпизи ам-даа кошкан чорун турарын демдеглеге чогуур. Чамдык ажыл-агыйларның удуртукчулары, көдээ Советтер күүскомнары мал чеми белеткээринге бар турар арганларны болгаш курлавырларны четпес ажыглап турар. Мал чеми белеткээринче совхозтарның ажылчыныларын, саанчыларны, кадарчыларны долузу-биле хаара тудуп шыдаваан турарлар. «Кызыл тук» совхозта мал чеми белеткелиниң чорун турарының дугайында айтырыгны райкүүскомнуң үүгүшкүүнүг хуралынга чугаалажын көргеш, совхозта мал чеминиң белеткели багай чорун турарын дөмдеглээн. Хүнде 27 тонна сиген сараттаар турган, түгле 5—9 тоннаны ажаан ап турган. Мал чеми белеткээринче түгле 28 кижини киргген. Малчыныларны сиген кезилдезиниче киирбээн. Райкүүскомнуң хуралы совхозтуң директорун болгаш көдээ Советтиң күүсүн даргазын ынчаваш шыңгыы сагындырган. Ол үүгүшкүүнүг хурал соонда сигенче кижилерни мобилизастап, чер-черге ажылды экижидип эгелээн. Ында школачыларның будук-бүрү белеткээр звенозун тургускан. Ол ышкаш совхоз силос салыышкынылче киринкеп. Олар баштайгы хүннерде 600 ажыг тонна силосту салган.

Мал чеминиң белеткелиниң темпизи «Улуг Октябрь», «Бурунгаар» совхозтарда ооҗум чорун турар. «Улуг Октябрь» совхозта мал чеминиң белеткели канчаар чорун турар дугайында айтырыгны райкүүскомнуң ол ажылагыйга болган үүгүшкүүнүг хуралынга чугаалашкан. Ол хуралга совхозтуң дирекция чери мал чеми белеткээринче четпес кичээнгейни салды, бар турар арганларны багай ажыглап турарын демдеглээн. Ол четпестерни дарый чайладырын көдээ Советке, совхозтуң дирекциязынга хүлээткен. Районнуң чамдык ажыл-агыйлары сенаж салыышкынынче чоопка чедир кирбээн. Хол кадыыры-биле сиген кезериде районда 239 кижи ажылдап турар. Чамдык көдээ Совет күүскомнарынын, ажыл-агыйларның удуртукчулары олче мырыңай ынчаваш салбайн турган. Будук-бүрү болгаш сиген белеткээр планын бо хүннерде районнуң чаңгыс-даа көдээ Совети күүсетпээн.

Сиген белеткээринче район организацияларын киирштирер талазы-биле Сарыг-Сеп көдээ Совети (күүском даргазы А. Камзалаков) багай эвес ажылдап турар. Ол көдээ Советтиң девискаарында бүдүрүлге, албан организация черлери 170 тонна сиген болгаш будук-бүрүү белеткээн. Районда сигенниң үүгүй-дүжүү чавыс болган ужурунда «Бүрен» совхоз Каа-Хем бажында Ойум деп черде сиген белеткеп турар. Ол ышкаш совхозтарга дузалажыры-биле район төвүнден хол кадыыры-биле сиген кезер 60 кижини чоруткан болгаш район төвүнден хүн бүрүде 50—60 кижи сиген кезери-биле совхозтарже үүгүп турар.

Район Советиниң күүсекчи комитеди мал чеми белеткээриниң темпизин дүргедедири-биле ажыл-агый удуртукчуларын, көдээ Советтер күүскомнарының даргаларының тускай хуралын эрттирип, ажыл-агый бүрүзүнүң хүн санында ажаан алыр мал чеминиң планын тодараткан. Ол тодарадылга өзугаар район ниитизи-биле бир хүнде-ле 300 ажыг тонна мал чемин белеткээн турар ужурлуг. Моон-биле кады база бир чугула сорулга болза, кукурузаны үнген хире-чергези-биле ыска хуусаада чидириг чок ажаан, силостап алыры болуп турар.

Районнуң ажыл-ишчилери ниитиниң малына эрткен чылдаазындан эвээш эвес мал чемнерин белеткеп алыр дээш бүгү күжүн салып, кызымак ажылдап турар. Район Советиниң болгаш көдээ Советтериниң күүскомнары мал чеминиң белеткелинче немелде күштерни ам-даа немей тып киирер, ажылдап турар кижилерге бүгү таарымчалыг байдалдарны тургузуп турар.

К. ОЧУР-ООЛ,
Каа-Хем район Советиниң күүском даргазы.

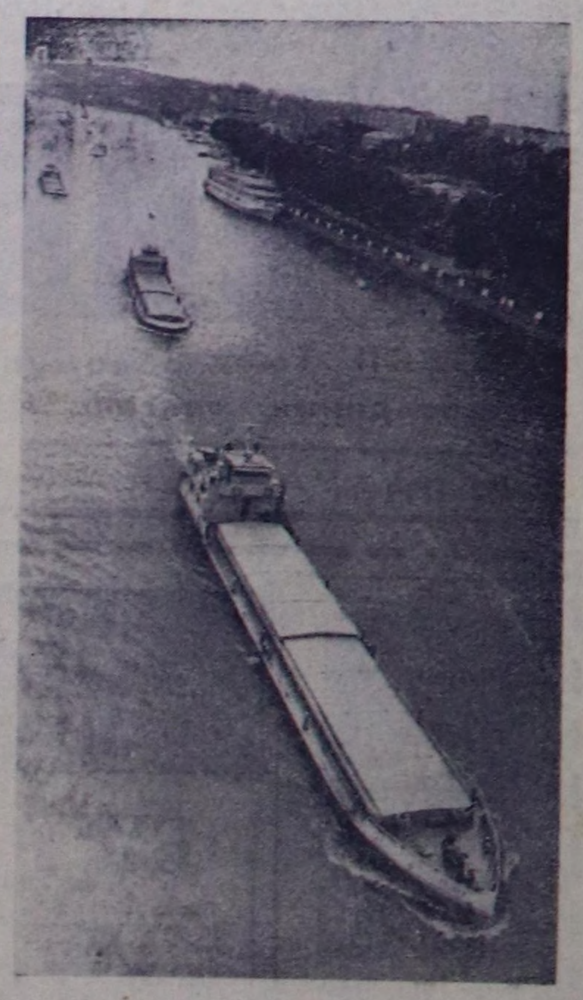

ХЕМЧИЛЕРНИҢ ТАРАА СӨӨРТҮР ОРУКТАРЫ

Донда-Ростов. Чаа дүжүттүг тараазын сөөртүрүнге Ростов областың тараажыларынга Волга-Дон хем пароходствозунуң хемчилери улуу-биле дузалаан. Тараа сөөртүлгезин улуг 157 теплоходтар чорудуп турар.

Бо чылын хемчилер бедиткен хүлээлгелерни алганнар. Олар 2 миллион тонна хире тарааны сөөртүрүн шиитпирлээннер. Онаалданың чартыы күүсеттинген. Москваже, Ленинградче, Пермьче, Горькийже, Рыбинскиже болгаш еске-даа хөөрайларже хөй эшелон тарааны чорутнан.

ЧУРУКТА: чаа дүжүттүг тараазын сөөртүп турары.

Е. НЕДЕРИНИҢ фотозу.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

Улуг-Хем районнуң «Найырал» совхозта витаминниг сиген далганы белеткээр агрегат бүрүн күчүзү-биле ажылдап турар. Каш-ла хонук дургузунда хадың болгаш терен бүрүзүнден он-он тонна далганны АВМ-ге белеткеп үндүрген. Ам ол ажыл-агыйда витаминниг далган 80 тонна ашкан. Сигенден далган бүдүреринiң темпизи хүн бүрүде улам-на бедип турар. Агрегат бүрүн күчүзүнде четпен болгаш эзлчегде 10 тонна чедир далганны кылып турар.

ЧУРУКТА: «Найырал» совхозтуң эң эки оператору В. Сүүр-оол АВМ-ге ажылдаан эзлчээнде бедик бүдүрүкчүлүг черукту чедип ап турар.

И. РАСЕНИКТИҢ фотозу.

Чарыштың мурнунда

Өвүрде «Коммунизмче орук» совхозтуң Сарыг-Хөлде болгаш Ак-Чыраада сигенчилери ийи бригада кылдыр үстүп алган ажылдап турарлар. Олар ниитизи-биле 1500 тонна сигенни белеткээр планныг. Бо хүннерде 867 тоннаны белеткээн.

Механизаторлардан сиген кестирикчилери Хаваа-оол Сат, Даш-оол Донгак, пресстекчи Мачын-оол Куулар, сараттакчылар Оттук-оол Монгуш, Григорий Ондар олар хүн бүрүнүң нормазын 105—110 хуу күүседип турарлар.

К. МААДЫ.

Хандырылгаңар кандыгыл?

ЫРАККЫ ОДАРЛАРЖЕ

Эрзиниң хереглекчилер ниитилелиниң коллективи СЭКП ТК-ның июль Пленумунуң шиитпирлерин, аная эш Л. И. Брежневтиң илеткелин бүрүн үүлдүгүнүүшкүн-биле деткин хүлээн алган. Аная харыы кылдыр кооператорлар көдээ чонуң садыг-биле хандырылгазын экижидер, оларның баранарга негелде-хереглели хандырар дээш кылыр ажылдарын тодараткан. Коллективтиң садыгжылары, товароведтери, автолавкаларның чолаачы-садыгжылары бо хүннерде «Көдээниң ажылыкчилериниң садыг-биле хандырылгазын экижидер» деп кыйгырыгны удуртулга болдурган ажылдан турар.

Районнуң малчыныларының кыштаг, чайлаглары ырак-узак Качык, Чаңчылыг, Кара-Хөл, Тарлашкын бажы ол ынчаар турар. Оларны садыг-биле үүктелиишкин чок хандырар айтырыг чогумчалыг тургустуунан. Малчыныларның баранарга негелде-хереглелин дөрт автолавка хандырын турар. Районнуң чолаачы-садыгжылары районнуң ырак-узак черлериниде турар малчын көдаңнарже график өзугаар айда ийи катап чедип, харылзаашын турар.

Автолавкаларның чолаачы-садыгжыларының аразында социалистиг чарыш калбарган. Чарыштың түңнелин ай, квартал санында үндүрүп, мурнакчыларны тодарадып турар. Социалистиг чарышты шиитпирлеп тургускан. Автолавкалар сиген шөлдериниче үүнүп, эргежок чугула баранарны аңаа аппарын садып турар.

Көдээ ишчилериң ажыл-хереглериниң үре-түңнели, чедишкиннери — оларның хандырылгазындан чугула хамааржыр. Ынчангаш хереглекчилер ниитилелиниң ажылдакчылары ТК-ның июль Пленумунуң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш малчыныларны, сигенчилерни баранар-биле үүктелиишкин чок хандырыш, ооң ассортиментизин калбартын, хандырылганың культуразын бедидип, улам күжениишкининг ажылдаары — көдээниң ишчилериниң кооператорларның дузазы ол болур.

А. ШИРИН.
Эрзин райно баштаар черинiң даргазы.

НЕМЕЖИП ТУРАР

«Мөген-Бүрен» совхоз бо чылын мал чемин 700 тоннаны белеткээр планныг. Совхозтуң бир бригадазы Ак-Чыраашынаазында сиген кезип турар. Ниити планның 300 тонназын аңаа белеткээр. Бригада шалыпчыларны беш хонгаш-ла илередип, оларны шаңнап-мактап турар.

Соолгу беш хонуктуң шалыпчызы, онгу класстың өөренникчизи Коля Хертекие Кушажылчы алдарның тугун бригада көдүрген.

Бригаданың поварлары Тырлаа Хорлуу, Чажытмаа Салчак аңаа ажылдаа-ла 3 чыл боолу турарлар. Оларның кылган чеми амданныг, чаагай. Сигенчилер оларның кылып белеткээн чаагай аъш-чеми дээш четтиргенин илередип турар.

Бөгүнге чедир мөген-бүренчилер шалыпкын ажылдап, 240 тонна сигенни сараттап белеткээн. Сараттар хуниуң немежир. Ол бригада сиген белеткелин сентябрь 10-да доозар сорулгалыг.

Б. КЕНЕШ.

ХАРЫЫСАЛГА ЧОГУНДАН

Ниитиниң малының баш санын өстүрер, ооң продуктулуун белдери— көдээ ажыл-агыйның ишчилериниң мурнунда чугула сорулга. Мал бажының өзүлдези ону ажаап-карактап турар кижилериниң хүлээнген ажылынга хамаарылгазындан чугула хамааржыр дээрзин билдингир.

Ниитиниң малын ажаап-тежээри-биле хүлээп алгаш, хүлээлгезин уттур, ажылынга харыысалга чок чамдык малчыныларны бистин аравыста чок деп болбас. Олар арагаже сундугуп, кадарган малын хамаан чок көрүп, ону өөрладып, чидирип, ажыл-агыйга, күрүнеге когаралды чедирип турар. Аңаа хамаарыштыр чижектеп көргүзейн. «Улуг-Хая» совхозтуң Алдыы-Шыкаа сүтбараан фермазының инектерин Кадр-оол Бавуута кадарары-биле хүлээдип берген турган. Ук фермага ажылдап киреринiң мурнунда ол хүлээнген хөрөңге харыысалга чок чорун көргүзүп, хөй мал чидирип, дудагдалдыг турган. Ындыг турбуже, ону мал ажылынга база катап хүлээп алган. Бо удаада К. Бавуу база катап ажылынга харыысалгазын кошкадып, арага ижин алгаш, ферманың инектерин өөрга алыскан. Арага ижин алгаш, ажылын уттур, ону тоон көрбес чоруктуң түннели мындыг.

Мал ажылынга кижилер хүлээп алырда, кижиниң аная ажылдап шыдаар, шыдаазын таптыг өөренип көрбейн, далаш-биле мал хүлээдип бээр чоруктар бар. Ол кончуг шын эвес деп бодаар мен. Ооң ниитиниң малын өөрга алзыр, ооң баш санын хорадыр чоруктар үүнүп турар. Малды ажаап-карактаары-биле хүлээп алган кижилер-биле ажылды бүгү талалыг күштелдирер болза эки. Ынчангаш малды эзн салып, бодунун буруузу-биле ооң баш санын хорадыр чорукту болдурбазы-биле чер-черге ажылды күштелдирэ чогуур.

М. САТ.

ШАҢНАТКАН

Кызыл районда «Х Улуг хурал» совхозтуң машина-трактор мастерскаазының коллективи ниитиниң малына чем белеткээр талазы-биле эрестиг ажылдаан. Механик Сенди Биче-ооллга удуртканы он кижи бежен тонна сигенни белеткээр хүлээлгени алгаш, ону 54 тонна кылыр ажыр күүсеткен. Мал чеми белеткээр талазы-биле звенолараразынга калбарган соцчалистиг чарыштың тиилекчилери механизаторлар болган. Звено кежигүннерин өртектиг бараан үүлдери-биле шаңнаан.

С. ДУВАА.

ДАГ-АЛТАЙ ЧААРТЫНЫП ТУР

ЧЭЭРБИ БЕШ чыл ниитиниде барбаанын Даг-Алтай автономнуг обласка меня ийи болуушкун кедире берген. Областың административ тивиг төвү—Горно-Алтайск бо чылдың июньда бодунуң бежен чылын демдеглээн. «Нацияларың чечектелиишкини болгаш чоокшулаажыышкыны — коммунистиг тургузуушкунуун дүрүм өзугаар үүлү» деп эртем-теоретиктиг конференция ол хүннерде болуп, аная Москванын, Новосибирскиниң болгаш оске-даа хөөрайларның эртемденнери киришкен.

Барык-ла Венгриянынга деп шөлдүг, 170 мүн хире чурттакчылыг бо областың бүгү-ле, эң ырак дээн безин районнарындан чурттакчылар байырлалга чедип келген. Ол чүс чеден мүн хире чурттакчының үштүн бир кезээ үндезин чурттакчылар—алтайлардыр, хөөрайга-даа, областада, Барын Сибирьниң мурнуу талазында бүгү-ле делгем Алтай крайга алтай дээр атты олар берген. Ынчалзажок үвениң ужуру атта эвес-ле болгай. Чамдык улустар географтыг карталарга түгле адын арттырын каап, кезээде чиде бээр-даа тургулаан болгай. Алтайларга баз ындыг салым-хуу кыканын турган: чүс чылдың эгезинде оларның халантыг дүрген өлүп-кырлын чораанын Сибирьниң шинчээчилери демдеглеп турган. Ам ол конференцияга алтайлар биче улус бе азы пция кылдыр каттыжып турар улус бе деп маргылдаа безин үнүп турду.

«Нация болу бээр—амгы үеде болдунуп турар болгаш чоокку үениң хөрөө азы ырак келир үениң хөрөө бе» деп эртемденнериң бирээзи демдеглээн. Ынчалзажок айтырыгның бодувун тургустуунун келгени безин чоннуң улам өзүп орар амыдыралчы күжүнүн дугайын чугаалап турардыр.

Ол амыдыралчы чоруктуң баштайгы көргүзүү үндезин алтай чоннуң өзүлдези-дир: бир эвес алтайлар, 1959 чылдың чизе-бүрүткелин өзугаар алырга, 38 мүн кижи турган болза, ам 56 мүн чыгам кижидир. Соцгу болгаш Мурнуу Американың, Алясканың азы Австралияның эрте бурунгу үндезин чону бүгү-ниити өлүп кырлырының кырында турар ол фактыны алыр болза, бо дээрге ховар дээн онзагай, дешилгелиг болуушкундур. Ынчаарга өзүлдеже сл угланыышкын академик Алексей Окладниковтуң демдеглээнин өзугаар алырга, Совет Сибирьниң бүгү-ле биче улустарында бар тодаргай көскү болуушкун-дур.

ӨЗҮЛДЕ БОЛЗА, хамыктың мурнунда улуг болгаш биче улустарга боттарының күрүнелиг болур арганы тымыскан күрүнениң национал политиказының ачызы-дыр. Даг-Алтай автономнуг область Улала деп суур төптүг кылдыр 1922 чылда тургустунган. ол суур алды чыл эрткен соонда хөөрай болу берген. Алтайларга үлетпүр. харылзаа. эмчилер болгаш амгы үениң деннилгезинин оске-даа демдектери турбаанын немей чугаалап каалы. Саржат кылып келдергей болгуң 23 завод. 38 хүрээ, 2 дуган турган болгаш чаңгыс-даа школа турбаан.

Бо таварылгада бот-башкартынылгаже улустуң арга-мергежилдериниң автономизы мурнай бербээн бе? Совет күрүнениң национал политиказының утказы мырыңай эгезинден тура-ла «онзагай амыдырал-чуртталгазы болгаш национал составы-биле онзаланын турар» улустарга «автономнуг область эвилелдери кылдыр каттыжар» эргени тышсыры болуп келген. 60 чыл мурнунда баштайгы Совет Конституциязына ынчалдыр бижиттинген турган. Автономия 1977 чылдың чаа Конституциязын өзугаар ССРЭ-ниң национал-күрүне тургузуунда база быжыглаттынган.

Төрээн чуртувуста

Биче улустарның айтырыын Совет күрүне оларның экономиказының болгаш культуразының «ниити көдүрлүүшкүнүнден» хамаарылга чокка шиитпирлеп келген. Ындыг көдүрлүүшкүнге хамыктың мурнунда бот-тускайлаң чорукту тыпсыры ыдыг бээр. Номадтарның (көшкүннерниң-малчыныларның) айтырыгларын ССРЭ-де шиитпирээнин КНО-нуң шугуму-биле делегей конференцияларынга янзы-бүрү чурттарның эртемденнери Казахстанның, Киргизиниң болгаш Алтайның чижээнден өөренип шинчилеп турганы таварылга эвес-ле болгай.

АВТОНОМИЯ БОЛЗА, чоннуң бот-медерелиниң сайыраарынга, ооң-биле кады экономиканың өзериңге—бот-башкартынылышкынга ооң арга-мергежилдериниң хөгжүүрүнге идиг берген. Бистең чуртувустуң автономнуг сес областарының бирээзи кылдыр каттышкан алтай улус аная эвээш эвес бүзүрелдиг чижектерни берген.

Даг-Алтай автономнуг областа ажыл-агыйның чаңчылчаан национал адырлары, чижээ, мал ажылы хөгжүп турар. Мында будун-будун өг-бүлелер хөй малдан турар. Чижээ. Ялбакпаша Семендеевтиң уруглары 13, олар шунту хойну. харын чаңгыс түгле Надежданы техникум дооскан, Байкал-Амур магистралын тутчуп чоруткан.

Ынчалзажок ажыл-агыйның чаңчылчаан адырлары-биле ажылдап турар чорук амыдырал-чуртталганың мурнундагы угланышкыны ол-ла хөгжүп арткан дээн ол эвес-тир. Хөөрай-биле кожа суурларда муп-не харын өглерни көргүзээн мен. Бир эвес шаанда өглер доктаамал турган болза, ам бажыңнар-биле кожа диккеп чайгы чуртталга чери болуп турар. Алгы-кештен кылган национал хепти ам түгле байырлалдарга болгаш музейге көрүп болур. Кыргаң адазы ындыг хептиг чурттап чораан мөчээн Павел Тадыев алтайларның «өг кырында өг» деп чугаалажып турары 3—4 каът бажыңнарлыг кылдыр чараштыр туттунган чаа хөөрайны чоргаарланышкын-биле көргүзүп турар. Тадыевтиң база доосканы башкы училищезин беш мүн чыгам башкыларны доостурган. Башкы институту ортумак школаларга башкыларны белеткеп турар. Алтайларның барык бүгү уруглары аная күрүпениң долу хандырылгазында өөренир. Төөгү эртемнериниң кандидады доцент Павел Тадыевтиң директорлап турары Тоогүнүп, дыдыы болгаш литератураның эртем-шинчилел институту автономия мурнунда ужуктаажыны безин чок чораан алтай улустуң культурада чедишкиннерин түңнеп турар.

Ам Даг-Алтайда ССРЭ-ниң Чогаалчылар эвилелиниң кежигүннери он тос. Бо дээрге ССРЭ-ниң национал литературазы аажок шапкын хөгжүдүлгеге биче улустарының аразында безин «чонуң кижи санынга онаштыр» эн бедик көргүзүүлериниң бирээзидир. Тус черниң ном үндүрер чери колдуунда-ла алтай дыл кырынга 1382 мүн экземплар номнарны болгаш брошюларны түгле соолгу беш чылда безин парлап үндүрген, оларның аразында 60 өөредилге ному болгаш пособиелер бар. Чаа бажыңы хөөрайны каастай берген национал шин театрын тургускан.

СӨӨЛГҮ ЧЫЛДАРДА хөөрайның болгаш бүгү алтай улустуң хөгжүлдезиниң түңнелдерин үндүрген байырлалдың болгаш конференцияның соонда СЭКП-ниң Даг-Алтай өбкомунуң бирги секретары Николай Лазебный-биле ужурашкаш, ол даг чурттуң хөгжүлдезиниң перспективаларын чугаалап бээрин ооң дилээн мен. Ол хамыктың мурнунда эзт бүдүрериниң темпилериниң талазы-биле бо область чуртта бирги черни эзлеп, ханыын эм кылдыр алыр бүгү иви мыйыстарының 60 хуузун чуртка берип турарын демдеглээн. Сутарылгалыг черлерден мал чеми бүдүрер улам өзүп турар. Моол болгаш Кыдат-биле ыызыгаарда бедик даглыг черде баштайгы 30 мүн гектарны сутарылгазыг болдурган.

Даг-Алтай түгле мал ажылы-биле байлак эвес, харын чнелит элбек казымалдарлыг болгаш арбын суг курлавырлыг. Чижээ. Чазуунуң пинчилеттинген демир рудазының курлавыры 1,2 миллиард тонна чедип турар. Катунуң гидроэлектростанциязы сутта алзыр бүдүн чартык миллион гектар черни көдээ ажыл-агый ажыглалынга киирер болгаш Алтайның ховулуг кезээнге 600 мүн гектар черни сутгарар арганы болдурар. келир үениң аар индустриязынга энергияны бээр деп Николай Лазебный демдеглээн.

Юрий ШЕБАЛИН,
ПМА-ның корреспондентизи.

СИБИРЬ ЧЕРДЕ

ДӨҢГЕЛИКТЕ БАЖЫҢНАР

Бирги микрорайоннуң бажыннары Нерюнгри дээр чаа хоорайда туттунган, ол хоорайны Мурнуу-Якутскиниң девискээр-бүдүрүлге дээр комплекизинин төвү деп адап турар. Сөөк агаар-бойдустуг чернин байдалын өөренип көрбүшаан, улуг панельден кылган бажыңнар аная чылыг болур деп чүвени архитекторлар баш удур шинчилеп билип алганнар. Ынчангаш ол черге школа, уруглар садтары болгаш яслилерни, садыг болгаш хандырылга албан черлерин тудуп киришкеннер.

Профтехучилищени чаа доскан, якут уруг Христина Хайтаева келир үеним хоорайынче кирер, кластан өскүлгөн улуг хаалгазының чанынга кызыл кожаны одура кескенден бээр чүгле үш чыл эрткен. Ол үе дургузунда аная школа, эмнелге комплекизи, Культура бажыны, магазиннер болгаш столоваялар туттунгулаан.

Нерюнгри хоорай—Беркакит болгаш Аммунахта дээр ийи хемниң аразында. Оны төлевилеп турган, ноокавызын арга-ыяш хүрээлей үнген чурумалдыг дөңгеликтерни чогумчалыг ажыглаан. Ол чорук хоорайга чараш аян-шинчини киирип турар.

Д. УБЯКИН,
СЭТА-ның корр.

Нерюнгри.
Якут АССР.

ҮЛЕГЕРЛИГ СТАНЦИЯ

Курган областың Шатрово суурында техниктиг хандырылганың үлегерлиг станциязы ажылдап эгелээн. Ук станцияга саалда аппаратын, ферма ишти аныаар болгаш мал чемнери үлеп чедирип бээр транспортёрлар, соолуга тургузуглары болгаш өске-даа дерилгелер септээр. Специализастаан бүдүрүлгени ажыглалга киириптерге, Шатровонуң «Сельхозтехника» каттыжышкыны фермалар механизмнериниң болгаш электри дерилгелериниң үзүк чок ажылдаарын хандырып турар апарган.

О. ЧЕРЕПАНОВ,
СЭТА-ның корр.

Курган.

ЭМЧИ «ДЕСАНТ»

Суурдан суурже рейстер кылбышаан көжүп чоруур амбулаториялар болгаш лабораториялар бүдүрүлгеден чардыкпайн профилактиктиг шинчилге эрттирип алырынга таарымчалыг арганы саанчыларга, механизаторларга, кодээ тудугжуларга берип турар. Новокузнецкиниң эмчилери ай дургузунда ындыг арга-биле ийи муң ажыг кижини шинчээннер. Ындыг экспедициялар Сибирьниң суурларынче доктаамал чорун турар апаар.

Кодээ ажыл-агыйда күш-ажылды мехнизастап турарының бедик деңнели оон гигиена талазы-биле онзагай байдалын база өскертир. Ынчангаш кодээниң ажыл-ишчилериниң ажылдаарынга болгаш дыштанырынга эң эки таарымчалыг байдалды тургузар талазы-биле чаа тодаргай сүмелер херек болун турар. Экспедициянын составында кирип турар экономиканың болгаш үлетпүр бүдүрүлгени организастаарының талазы-биле институдунуң специалистери ол айтырыгны база шиитпирлеп турар.

Е. ПАСТУШЕНКО,
СЭТА-ның корр.

Новокузнецк.

ИНСТИТУТ ЭКСПЕДИЦИЯЗЫ

ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының Сибирь салбырының төөгү, филология болгаш философия институдунуң экспедициязы Саянда ажылдап эгелээн. Оон киржикчилери Саянның девискээр-бүдүрүлге комплекизинин тудуушкунунуң дуржулгазын ниитилештирер. Эртемденнерниң ниити күш-биле кылыр чогаадыкчы ажылынга Саян-Шушенск ГЭС-ти, Абаканның вагон тудар заводун, Минусинскинин электротехниктиг комплекизин болгаш өске-даа улуг тудугларны төлевилээнинин болгаш тудуп тургузарының төөгүзү илергейлеттинер. Аныяк хоорайлар хөгжүдүзинин социал айтырыгларынче кол кичээнгей база салдынар.

Ол шинчилелдер «Сибирь» деп комплекстиг эртем программазында көрдүнген, түс чернин эртемденнери оны боттандырып киринкеннери ол. Олар ажыктыг, солун чүүлдерни кылырлар.

А. ШИГЛЕНКО,
СЭТА-ның корр.

Саяногорск.

ЧУРУЛГА КИЧЭЭЛДЕРИ

Новосибирскинин күрүнеңиң чурук галереязының ажылдакчылары пионер болгаш аныяктар лагерьлеринге чуруктар делгелдери организастаар чайгы сезонун доозуп эрттирипкеннер. Оон түңнелинде мунмун школачылар чурукчу мастерлериниң Ленинге, партиядаа, улустарның найыралынга турасхаатказан чуруктары-биле танышканнар.

Ам музейде чаа өөредилге чылынга белеткел чорун турар. Хөй-хөй школаларга делгелгелерни организастаар, чурулга уран чүүлүнүң чанчыл болган неделяларын эрттирер.

Эстетиктиг кижизидилгениң чаа хевири—сескиончу класстарның өөреникчилеринге организастаан «Чурулга» уран чүүлүнге ынактарның клувунга» кичээлдер болур. Оны ийи чылда өөренир программа ёзугаар чордар.

Д. ИОХИМОВИЧ,
СЭТА-ның корр.

Новосибирск.

СӨӨРТҮЛГЕГЕ

АЛМА-АТА. (СЭТА-ның корреспондентизи О. Котов). Алма-Ата демир-оруунуң салбырының дежурный К. Шантиновтың эзлчээ рекорд чедиишкинни чедип алган. Станцияларга онаалдага немей тараа сөөртүр үүс ажыг вагоннарны чүдүрген болгаш чоруткан. Эзлчет онаалдазын үш катап ажыр күүсеткен.

Республиканың мурнуу областарында дүжүт байлак. Оны дүрген болгаш чидириг чокка чедирери демир-орукчуларның кол сорулгазы болур. Ажаалда ажылының эгезинден бээр онаалдадап ажыр 220 муң тонна тараанны сөөрткен. Эрткен чылга домейлээрге чүдүрер операцияларга, техниктиг ставнияларга вагоннарның турар үезин улуу-биле кызырган. Түгле июль айда вагон эргилдезин 12 шакка дүргедеткениниң ачызында немелде чүүктү сөөртүрүнге барык-ла дөрт муң беш үүс вагонну үндүрген.

БӨМБУРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА болгаш ПМА: КЫСКА ДЫҢНАДЫГЛАР, ТАЙЫЛБЫРЛАР

ЭЭЛЧЕГ ЧОККА

ЛИССАБОН. Португалия Республиканың хуралының (парламентизиниң) эзлчег чок сессиязы ажылдан эгелээн. Ол болза, чаа сонгулда хоойлуун ажылдап кылыр болгаш чуртка хуусаа бетинин парламент сонгулдаларын эрттирер болу берген таварылгада дээш сонгукчулар данзыларын чүүлүгүнүп көөр хүлээлгелиг. Парламент сессиязын чыылдырар дугайында шиитпир Республика хуралының доктаамал комиссиязының хуралынга хүлээп алдынган.

Сессияның баштайгы хуралынга чүве чугаалап тура, Португалияның Компартиязының (ПКП-ниң) парламент бөлүүнүң даргазы Карлуш Бриту коммунистерниң бодалы-биле алырга, национал эрге-ажыктар негей берген таварылгада, чуртка сонгулдаларны хуусаа бетинде эрттирген турар төлээде, сонгулда хоойлуун эң дүрген ажылдап кылыры эргежок чугула деп медегээн.

Ынчанмыже хуусаа бетинин парламент сонгулдаларын эрттирериң тургустунган байдалдан үнериниң кара чангыс аргазы кылдыр ПКЦ санаваан турар деп, ол онзалап демдеглээн. Португал коммунистерниң каш удаа медеглеп келгени ышкаш, демократтыг чазакты тургузары харын Республика хуралының амгы составынга үндезилээн болдунар аргалыг деп, К. Бриту чугаалаан.

Республика хуралының эзлчег чок сессиязын чыылдырар дугайында ПКП-ниң дилээн «парламент эргилдези» болдурар дээн оралдажышкын кылдыр көргүзеринче угланган хөй-иргулчу кампанияның парлалгада көстүп келгенин Компартиянын парламент бөлүүнүң даргазы шиитпирлиг шүгүмчүлээн. Реакция болза конституцияда баш удур көрдүнген сонгулда хоойлуун хүлээп алырынга шаптыктаарын чүүл-бүрү арга-биле кызыдып, чуртта байдалды оомургал чок болдурарынче күткүп турар деп, Карлуш Бриту айыткан.

Сонгукчуларның чизе-данзызының дугайында хоойлуну хүлээп алыр төлээде, парламентиниң сессиязының хуралын август 29-та база эгин чыылдырар дугайында шиитпир бирги хуралга хүлээп алдынган. Сонгулда хоойлузунуң дугайында түннел бадылаашкын сентябрь 15-те болур. Ам сессияның ажылы парламент комиссияларында уланчылап турар.

ЛИССАБОН. Чаа чазакты тургузар сорулга-биле политиктиг улуг дээн партиялар-ның төлээлекчилери-биле күрүне баштыңының болган премьер-министрин сумележилгелери Португалияда үргүлчүлевишаан. Республиканың президентизи Рамалью Эанеш Португалияның Коммунистиг партиязының Чингине секретары Альваро Куньялды хүлээп алган. Журналистер-биле чугаалажып тура, ол ужуражышкынны А. Куньял политиктиг партиялардың болган күрүне эрге-чагырганының төлээлекчилериниң аразында харылзажылгаларның турза чогуур үргүлчүлели кылдыр тодаргайлаан. Демократтыг чаалап алыышкыннарны камгалаарынга эрге-чагырганың күрүне органнарының чогумчалыг ажылдааны турары эргежок чугула деп, ол база онзалап демдеглээш, Республика хуралының (парламентизиниң) дагын ажылдан эгелээнин дугайты сеткили ханганын илергейлээн.

Келир үеним чазаанга хамаарыштыр Компартиянын алыс туруш-бодалы кажан оон программазы болгаш оон кабинединиң составы илереп келирге, Республиканың хуралынга тодаргайлаттынар дээрзин ПКП-ниң Чингине секретары база дагын медеглээн. Ынчалзажок чазактын ажыл-чорудулгазы хүлээп алынган программазынга чамдыкта түүшпейн база баргылаарын дуржулга көргүзүп турар деп, ол айыткан.

(СЭТА).

НЕЙТРОННУГ БОМБАНЫ ХОРУУР

Нейтроннуг бомбаны бүдүрер болгаш сайгара тургузар дугайында Пентагоннуң нем-буруулуг планнарынга удурланыышкын делегейниң бүгү чүктериндە калбарып турар.

НЬЮ-ЙОРК. Ядролуг чепсектиң араатанызыг эң чаа хевирин бүдүрериниң планнарынга удур демиселди америк хөй-ниити үргүлчүлевишаан. Пардалганың дыңнадыр турары-биле алырга, Каттышкан Штаттарның хөй санныг улуг хоорайларында нейтроннуг бомбага удурланган чыскаалдар үргүлчүлевишаан.

«Нейтроннуг бомбаны хоруур!», «Дайынызырактарга эвес, а хереглеп турар хоорайларга акша-хоренгиден берицер!» деп плакаттарлыг 500 ажыг чыскаалганнар Клиевлендиниң кудумчулары-биле эрткеннер. Хоорайның төп шолунге болган митингите чүве чугаалааннар администрациядан АКШ-тың шериг бюджедин кызыгаарлаар, чепсектиг бүгү-ниити болгаш долузу-биле дүжүрерин чоокшуладып турар делегейниң дутуржулгаларын чарар талазы-биле доп-дораан хемчегелерни ап чорударын негээннер.

Нейтроннуг бомбаны бүдүрерин эгелээр дээн Вашингтонуң айыылдыг чүткүлдериниге удурланган чагаага чыскаал болгаш митинг үезинде муң-муң кижилер ат салган.

«Чаа Хиросималарны болдурбас бис!» деп лозуң-биле хөй-ниитиниң килеңиэшкин чыскаалы Ньюарк (Нью-Джерси штатта) дээр өске америк хоорайга база болган.

«Амгы үеде ядролуг болгаш аная боо-чепсектиг эндерс бүдүрериниге чыл бүрүзүнде хөй миллиард доллары чарыгдап турар. Ол акша-херенги Каттышкан Штаттарга болгаш бүгү Черге ашты болгаш ядаранган чорукту чок кылырына чедер» деп чыскаал үезинде нептереткен хуудуста онзалап айыткан.

БЕРЛИН. Делегейниң хөрээжиннериниң демократтыг федерациязы боо-чепсектиг эндере бүдүрериң сокседыр дээш демиселге боттарының күжеңишкиннерин каттыштырарынче делегейниң бүгү хөрээжиннериниге кыйгырыгны үндүрген. Тайбының ам болур деп турар Делегей хүвүнге болгаш Тайбының бүгүделегей чөвүлелиниң октябрының төнчүзүнде эрттирер деп турар боо-чепсектиг эдиирер дээш хөделишкиннер неделязына таварыштыр ол кыйгырыгны үндүрген.

Нейтроннуг чепсектиг бүдүрериниң планнарындан шуут өйталаарынче АКШ-тың чазаан албаштар сорулга-биле кады хөделишкиннериниг эргежок чугудазын онзалап демдеглевишаан. Делегейниң хөрээжиннериниң демократтыг федерациязы ыынча деп медеглээн: Кандыг-даа күрүне болунуң девискээринге ол чепсектиг тургузар эргеен чок. Боо-чепсектиг, чүнүн-даа мурнунда ядролуг чепсектиг дужүрериниң, чавырлышкынның болгаш тайбың кожа-хелбээ догуунаашкынының талазынга улам ынай дешилгениң эрге-ажыктарынга боо-чепсектиг эндере бүдүрериниг сокседыр турар ужурлуг.

(СЭТА).

Монополиялар буруулуг

ПАРИЖ. (СЭТА-ның корр.). Долгандыр турар бойдусту хирлендиреринин кол буруулугаары империалистиг монополиялар болур. Оларның ажыл-чорудулгазы бойдустуң туруп турарына шыңгыы айыылдыг деп, СЭТА-ның корреспондентизиниг интерьюзунга ФКП ТК-ның секретары, «Юманите» солунуң директору Ролана Леруа медеглээн.

Буржуаз пропаганданың бадыткаарын оралдажыр турары ышкаш, бойдуска айыыл артем-техниктиг дешилгеден тургустунуп турар эвес, а ону монополистериниң канчаар ажыглап турарындан тургустунган деп, ФКП ТК-ның секретары онзалап демдеглээн. Капитализмниң байдалдарында эртемниң болгаш техниканың чедиишкиннерин чүгле орулга үндүрүп алырынга ажыглап турар.

Амты үеде Францияның эриктериниң чанында далларга, ылаңгыя Чер ортузу далайга экологтуг деңгеңүүрнүң үрелири кыжаныр турар деп, Р. Леруа уламчылаан. Ук далай үлетпүрүнүң хириниге туттура берген. Капиталистиг улуг компаниялларга суг боду бүткен бок харжал болу берген. Эриктер хуу ончу кылдыр ажыглаттынын турар, ону бетон бажыннар болгаш өдүрүлгелер дола берген, чер байдалы өскерилген.

Долгандыр турар бойдусту камгалаарының дугайында айтырыгны сонгал айтырыгларның комплекиин кылдыр француз коммунистер көрүп турар деп, ФКП ТК-ның секретары медеглээн. Оларны шиитпирлээри бистиң ажыл-чорудулгавыста улуг черни эзлээн. Ол ажыл-чорудулга чоптуг эвес байдалды узуткаарынче болгаш эрге өлүгаар кымга хамаажыр турар болдур далайны аная дедир эгидин бээринче угланган. Бистиң парлап үндүргенивис «Далайны камгалаар дээш» деп хартиявыстың кол уткаы ындыг.

Ниитилелди өскертирі дээш кызыммакгы болгаш чайгылыш чок демисел чокка долгандыр турар бойдусту камгалаарының айтырыын шиитпирлеп шыдавас деп саанаар бис деп, Р. Леруа демдеглээн. Деңгерге дээш, бойдусту болгаш далайны камгалаар дээш демисел биске ажылчын аңгының болгаш бүгү демократтыг күштериниң хүн бүрүдеги сонгал демисели-биле холбашкан.

Долгандыр турар бойдустуң айтырыгларының талазы-биле делегей конференциязын чыылдырар дугайында совет саналдарга доктаагаш, Р. Леруа девискээр айыы-биле болгаш бүгү делегей хемчээлиниге ол талазы-биле делегейге кады ажылдажылганың болгаш ылбак сумележишкиннерниң чугулазын ол онзалап демдеглээн.

В. КОРОЧАНЦЕВ.

НИКАРАГУАДА БОЛУУШКУННАР

САН-ХОСЕ. (СЭТА). Сомоса диктаторуун дерзин ёзу-чурумунун кем-буруулуг үүлгедиллериниге делегейдиң хөй-ниитиниин кичээнгейин угландырар сорулга-биле национал хосталганын Санлиио эттыг фронтузунуң партизан отряды дидим операцияны боттандырыл чоруткан. Вторникте чоорби хире партизаннар Никарагуаның найысылалынын төвүнде конгресс, а ол ышкаш эзээн каш министерстволар турун турар национал ордунуң бажынынын таныылдагынын боо-чепсээн хураан алган, ону өөдөп алганнар. Партизаннар депутаттарының улуг бөлүүн, оон иштинде чагырыкчы либерал националисча партиниң парламент фракциязының баштыны, диктаторуун думмазы Л. Паллайс Дебайлди, чазактың улуг дужаалдыг хөй санныг дужуметтерин тудуп алганнар.

Дерзин ёзу-чурумнуң хорутдаан бүгү кижилерин хосталарын патриоттар негээн.

Национал ордунуң бажынының чаныынче шериг-ниң улуг кезектерин эккелген. Солдаттар чоок-кавы кварталдарны эзлеп алган болгаш хоорайның төвүнде шимчээшкинни сокседтаан. Найысылалдың кырында шүүргедекчи самолёттар болгаш шериг-агаар күштериниң вертолёттары ужуп турар, а чамдык районнарда аткылажыышкын боон турар.

Чуртун бүгү радиостанциларынга шериг командылалының айтыышкыннарын дамчыдар деп шыңгыы дужаалды берген. Даштыкы чуттар-биле телефон, телетайп харылзаазы үзүлген. Никарагуадан келген сөөлгү медеелерде чуртта тургустунуп келген байдалды чугаалажын көөру-биле болуунуң чазаанын хуралын Сомоса чоруткан деп айыткан.

Хосталганы болгаш демократияны катап тургузар дээш демисежип турар улус массаларының күчүлүг хөделишкиннери ол төп америка чуртта сокседаа чокка боон турары билдингир болгай.

* * *

КАРАКАС. (СЭТА). Информация агентилелиниң дыңнатканын ёзугаар алырга, 80 ажыг политхоругдаттырганларны хосталганының дугайын Манагуада чарлаан. Оларга чуттан үнүп чоруур арганы тыныс-ыр.

ИЗРАИЛЬ ЧӨҢГЭЭ

БЕЙРУТ. (СЭТА). Төп эргечагырга черлериниң болгаш Ливанга тайбының деткиир талазы-биле арабтар аразының күштериниң күжеңишкиннериниң ачызында ыыда сөөлгү хүнүерде элээн тайбыгчыраан. Аткылажышкынны сокседыр дугайында дугуржулганы боо-чепсектиг чаа демиселге белеттелге ажыглаан турар консерватиктиг күштериниң хөделишкинин байдалды таарыштыр тургузарына шаптыктан турар. Израильдин берип турар боо-чепсээ-биле чепсеглениг ап турар барыын үзелдиг христиан отрядтар Бейруттуң төөн секторунда бодунуң турушталарын быжыглаарын мурнуку хевээр уламчылаваашаан. Көргеннериниң бадыткан турары-биле алырга, консерватиктиг шериг күштериниң мөөнөттингени ливан найысылалдың чамдык кварталдарында Израильге будуруп үндүрген танкыларны болгаш ракеталарны тургуткан. Консерваторларның хөделишкиннери «Ливан фронт» деп адаар болуктуң баштыңчыларының чөңгээлиг медеглээшкиннери-биле кады боон турар. Олар Бейруттан арабтар аразының күштерин долузу-биле үндүрерин ажыыбиле негээннер.

Чуртка тайбың амыдыралды катап тургузарынга шаптыктаар сорулга-биле чаа хөделишкиннерни израиль дайынызырактар база кылып турар. Ол черниң тайылбырлакчыларының онзалап демдеглеп турары-биле алырга, Ливанга тайбың байдалдың чамдык демдээ көстүп келирге-ле адаа дүшкүүрлүг чорукту өскүдериниге Тель-Авив идигин берип турар.

УДУРЛАНЫЫШКЫН

ХАНОЙ. (СЭТА). Вьетнамның ВИА информация агентилелиниң дыңнадып турарын ёзугаар алырга, ВСР-ниң ДХМ-ниң төлээлекчизи кыдат элчин черинин төлээлекчизи-биле ужурашкаш, кыдат таланың талазындан чөнгээлээшкиннер-биле холбаштыр удурланыышкын кылган.

Август 12-де Кыдатың 50 кызыгааржыларындан болгаш ополченчилериндеп тургустунган боо-чепсектиг отряд кызыгаарны үреп эрткен болгаш Каоланг можуда Баолок уездинин районунга Вьетнамның девискээринче кирип келген. Ол-да хүн кыдат кызыгааржыларның боо-чепсектиг база бир отряды Каоланг можуда Ванланг уездиде вьетнам девискээрже халдан кирип келген.

Вьетнам-кыдат кызыгаарга август 12-де болган болуушкуннарның шыңгыызын айыткаш, кыдат таланың ол хөделишкиннери Вьетнамның тускай догуунаан эргезин болгаш девискээриниң бүгүн-бүдүн турар чоруун каржылы-биле үрээни болур деп, ВСР-ниң ДХМ-ниң төлээлекчизи онзалап демдеглээн. Кыдат таланың ол болгаш өске-даа хөделишкиннери ийи чуттун аразында кызыгаарга сөөлгү үеде дүшкүүрлүг чорукту болдурган. Кыдат таланың үстүнде шак бо үүлгедиглери ийи чуттун аразында харылзааларны баксыраткан. Бодунуң хөделишкиннериниг боон болур уржуктары дээш кыдат тала харылсалга чүүктээр апаар деп дыңнадыгда айыткан.

ВСР-ниң Даштыкы хөректер министерствозу кыдат таланың хөделишкиннериниге удурланып, оларны доп-дораан сокседырын негеп турар деп, дыңнадыгда онзалап демдеглээн.

«Нейтроннуг бомба кижи төрелгетенге удур кем-херек үүлгедии болур» деп лозуң-биле ГФР-ниң чамдык хөй-ниити организацияларының төлээлекчилери АКШ-тың Боннда элчин черинин чанынга «удурланыышкынның эзлчээн» эрттирерин эгелээннер. Олар Каттышкан Штаттарга нейтроннуг бомбаны бүдүрер дээн планнардан өйталаарын негеп, ону Барыын Европа чурттарының, оон иштинде ГФР-ниң девискээринге сайгара тургузарынга удурланганнар.

ЧУРУКТА: «Удурланыышкын эзлчээнин» кижижичилери.
А. УРБАННЫҢ фотозу.
(СЭТА-ның фотохрониказы).

ЧУГУЛА СОРУЛГА

МЕХИКО. СЭТА-ның корреспондентизи В. Шаховцевтиң дамчытканы болза: Латин Америкага аная боо-чепсектиг, а ол ышкаш химиктиг чепсектиг хереглээринге, дамчыдып бээринге болгаш садарынга контрольду тургузарын Мексиканың чаза саналдаан.

Боо-чепсектиг аная хевирлерин кызыгаарлаар айтырыг талазы-биле Латин Америка болгаш Кариб далай бассейнинин чурттарының ында ажыттынган белеткел чөвүлел хуралынга чүве чугаалаан, Мексиканың даштыкы хөректер министри Сантьяго Розль ол районнуң чурттарында колдуунда-ла эжеленчи сорулгаларга, азы иштики негеп сурүүшкүнүг боттандырып чорударынга ажыглап турар боо-чепсектиг конвдээниниг айыылын айыткан.

Боо-чепсектиг нептередиринге контрольду турсузары диптиг чурттарынга, чижээлээрге, хосталы берген курлавырларны чурттакчы чонну аъш-чембиле хандырары ышкаш ындыг сорулгаларга ажыглаар арганы бээр деп, министр демдеглээн.

Латин Америкага боо-чепсектиг кызыгаарлаары делегейнин дээштиг контролюнга чепсектиг бүгү-ниити болгаш долу дужүрерин чедип алырының оруунга эргежок чугула базым болур ийик деп, С. Розль онзалап демдеглээн. Аная боо-чепсектиг тускай хевирлерин нептередиринге контрольду тургузары дээш, боо-чепсектиг өске эн-не каржы-дошкун болгаш аймылдыг хевирлерин хоруур дээш бүгү делегей хемчээлинге демиселди уламчылаары эргежок чугула.

ЯПОН ЖУРНАЛДЫҢ КИЧЭЭНДИРИИ

ТОКИО. (СЭТА). Япония биле КҮР-нуң аразында «тайбың болгаш найырал дугайында керээ» деп адаар үүлдү база Пекинниң хөделишкиннери «Тюгоку Дзидзио Кэнкю» деп неделя санында үнер журнал шыңгыызы-биле шүгүмчүлээн. Япон-кыдат харылзаалар талазы-биле шинчилекчилер бөлүүнүң белеткеп кылган ол үүлүнде Японияның даштыкы политика талазы-биле улам ыңайгы угланыышкынга шыңгыызы-биле дүвүреп турарын илереткен.

Азия дипке тергиделди тургузар дээн улуг күрүнезирек угланыышкынны Кыдат уламчылап чорудуп, элээн ыаш кожа күрүнелерге, оон иштинде Японияга, Вьетнамга болгаш Совет Эвилелиниге девискээр талазы-биле кандыг-даа барымдаа чок негелделерни Кыдат тургузуп турар. Пекин боо-чепсек дөгээрин ковудеткен деп ол үүлде айыткан. Оон дайынзырак политиказының илерээшкини болза, Сенкаку деп япон орулуктарның эрик чоогунда сугларынче балык тудар боо-чепсектиг кыдат судноларның флотилиязының өжегерээн шургуп киргени, Вьетнамга хамаарышкан Парасель ортулуктарын эжеленп алганы, Ыраккы Чөөн чүкке дүшкүүрлүг чорукту күштелдиргени болур деп журнал демдеглээн.

Японияның даштыкы хөректер министри С. Соноданың дилээ-биле керээге киирген чамдык чүүлдер турзаа, министр Японияның туружун Пекинге камгалаан ап шыдаваан деп, журнал бижээн. Оон түңнелинде керээге херек кырында кыдат негелделер ёзугаар ат салган. Даштыкы политикага ажыы-биле агрессчи угланыышкынны чорудуп турар чурт-биле керээни чарганы Азияга болгаш бүгү делегейге тайбыны болгаш доктаамал турум чорукту быжыглаарына арганы чүгле бербейн турар эвес, харын-да болдунуң кожаларынга шериг талазы-биле чаңгээлеп турар Кыдатты деткип турар.

Керээде «гегемония» деп билиишкиниң ылап тодарадылгазының чогу чүнүн-даа мурнунда Японияның, а ол ышкаш ол кавының өске чурттарының улам ыңайгы байдалынга шыңгыызы-биле салдарлыг болур. Кожа күрүнелерге хамаарыштыр агрессчи политиканы чорудун бербейн турар эвес, харын-да болдунуң кожаларынга шериг талазы-биле чаңгээлеп турар Кыдатты деткип турар.

Керээде «гегемония» деп билиишкиниң ылап тодарадылгазының чогу чүнүн-даа мурнунда Японияның, а ол ышкаш ол кавының өске чурттарының улам ыңайгы байдалынга шыңгыызы-биле салдарлыг болур. Кожа күрүнелерге хамаарыштыр агрессчи политиканы чорудун турза, министр Японияның туружун Пекинге камгалаан ап шыдаваан деп, журнал бижээн. Оон түңнелинде керээге херек кырында кыдат негелделер ёзугаар ат салган. Даштыкы политикага ажыы-биле агрессчи угланыышкынны чорудуп турар чурт-биле керээни чарганы Азияга болгаш бүгү делегейге тайбыны болгаш доктаамал турум чорукту быжыглаарына арганы чүгле бербейн турар эвес, харын-да болдунуң кожаларынга шериг талазы-биле чаңгээлеп турар Кыдатты деткип турар.

Керээде «гегемония» деп билиишкиниң ылап тодарадылгазының чогу чүнүн-даа мурнунда Японияның, а ол ышкаш ол кавының өске чурттарының улам ыңайгы байдалынга шыңгыызы-биле салдарлыг болур. Кожа күрүнелерге хамаарыштыр агрессчи политиканы чорудун турза, «гегемонизм» деп билигни Кыдат болдунуң туразы-биле тайылбырлап болур деп, «Тюгоку Дзидзио Кэнкю» онзалап демдеглээн.

Парламентиге керээни чугаалажып көөрүнче шилчиниринин мурнунда бүгү япон улус болгаш чурттуң хөөйлу үндүрер дээди органында оон депутаттары «керээниң сесгериниң меге, логика чок болгаш ийи уткалыг чүүдерин база катап өөрүм болгаш шүгүмчүлелдиг байдал-биле тептан көөр ужурлуг» деп, ол журнал түңнээн.

ХӨЙ КИЖИНИ КИИРИШТИРЕР

Күш-культураны болгаш спортту хөгжүдер дугайында партияның XXV съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш Кызыл хоорайның спорт организациязы партия, совет органнарының удуртулгазы-биле чамдык ажылдарны кылып турар.

Спортту сайзырадырыга материалдыг бааза улуг рольду ойнаар, ынчангаш ону экижидер хемчеглерни ап келген. Амгы үеде пайысылалда өйи стадион, 3 хаак баазазы, 18 спорт залы, хөй санныг волейбол, баскетбол шөлдери болгаш өске-даа спорт удутулары бар.

Хоорайның үлетүр бүдүрүлгелеринде, албан организация; өредилге черлеринде алдан ажыг күш-культура коллективтерин тургускан, олар он муң ажыг кежигүннүг. Спорт-кадыкшыдылга ажылын амгы үениң негелдезин өзүгаар чорудуп турар спорт организациялары пайысылалда бар. Республика эмнелгезинде, геология-шинчилел экспедициязында, Тываның электри четкилеринде, № 1 автотранспорт бүдүрүлгезинде, автоорук техникумунда, № 1 көдээ профтехучилищеде, школа-интернатта, № 14, 2 школада спорт ажылы багай эвес тургустунган. Бо коллективтерде ажылды баш бурунгаар тургускан план өзүгаар чорудуп, аңаа улусту массалыг-биле киришпитиреринче кичээнгейни салып келген. Ылаңгыя геология-шинчилел экспедициязының коллективинин 80 хуузу спорттуң янзы-бүрү хевирлеринде хаара туттунган. Ол бодунда спорт залдыг, спорт шөлдерлиг. Геологтарның командалары хоорай маргылдааларынга эң-не өдепкейлиг киржип турар.

Хоорайда спорттуң он беш хевирин сайзырадыр, орта янзы-бүрү маргылдааларны, эш хуузунуң ужуражылгаларын эртирип турар.

Спортчуларның мергежилин бедидериве спорт инитилелдери, школалар, күш-культура комитеди доктаамал кичээнгейни салып турган, бо талазы-биле чамдык чедишкиннерни чедип алган. Республика маргылдааларынга, спартакиадаларга хоорайның телээлери киришкеш, 20 хире рекордларны тургузуп, хөй удаа шаңналдыг черлерни ап келгеннер. Сөөлгү чылдарда республикадан дашкаар болган болгаш Тывага эрткен зона маргылдааларынга чедишкиниг киржип турар спорттчулар бисте бар апарган. Оон түңнелиинде бежен хире кижи ССРЭ-ниң спорт мастериниң, спорт мастериниг кандидаттың, РСФСР-ниң спорт мастери деп хүндүлүг атты чедип алганнар.

Бо чылын эрткен маргылдааларга багай эвес түңнелдерни ССРЭ-ниң спорт мастерлери мөгелер Валерий Оюн, Александр Шойдук, Иван Хураган, ча адыгжызы Владимир Сырат, хаакчы Василий Гагарин, спорт мастериге кандидат мөге Ооржак Өлзей-оол болгаш өске-даа он-он спорттчулар чедип алган.

Аныяктарны күш-культураға хандыкшыдар, оларны өредир база спортту пропагандаалаар талазы-биле ажылды чорудуп турар тренерлер, спорттуң хоочуннары хоорайда эвээш эвес. Оларга Иванл Хасанов, Павел Петров, Виктор Павлов, Ондар Өргелээр, Евгений Черногривов, Аракчаа Седип-оол, Алексей Аракчаа болгаш өскелер-даа хамааржыр. Оон уламындан хоорайның спортчулары чамдык чедишкиннерлиг болган.

Чоннуң чурттап турар черинин аайы-биле спорт-кадыкшыдылга ажылын экижидер дээш спорт инитилелдерин бажың эргелеллерине быжыглаан. «Спартак» эки тура спорт инитилели чамдык хемчеглерни алган. № 1 бажың эргелелинин материалдыг баазазын экижидери-биле инитилел бир муң рубльди берген болгаш маргылдаалар эрттиреринге дузалажып турар. Бо инитилелдің тренери Мөңге Чадамба оолларның ортузунга хостуг хүреш секциязын организаштаан, хөй-инитиниң черлеринге чурум үрей бээрлерин олче хаара туткан. Олар эрткен өредилге чылын чедишкиниг доозун, разрядтарны дужаап алганнар.

Бажың эргелеллериниң арызында спорттуң үш хевирине спартакиаданы чылдын-на эртиреринг доктааткан, чоокта чаа ушку спартакиада болган.

Ургларының чурттап турар черинин аайы-биле «Алдын шайба», «Хөм мяч» клубтарының шаңналы дээш маргылдааларны сөөлгү үеде организастап турар.

Чоннуң чурттап турар черинин аайы-биле спорт ажылы амгы үениң негелдезинге четпес. Ургулар командалары бар-даа болза, ортумак болгаш улуг назылыг кижилер олче хаара туттунмайн келген. Профсоюзлар, комсомол, спорт организациялары, коммунал ажыл-агый, улус өредилгезинин, кадык камгалалының органнары чоннуң чурттап турар черинин аайы-биле организастап эгелээн спорт-кадыкшыдылга ажылынга кошкак салдарны чедирип турар.

ГТО-нуң нормаларын массалыг дужаарын ам-даа хоорайның үлетүр бүдүрүлгелери, албан организациялары чедип албаан. Адырлар аайы-биле профсоюзлар обкомнары чаа комплекстиг нормаларын дужаар маргылдааларны организаштаан, кириикчилерниң саны эвээш болуп артышаан. Күш-дамыр кижизидилгеениң программалыг үндезини — ГТО-нуң нормаларын ажылчы чон массалыг дужаап кирген турарын чедип алыры — амгы үеде спорт организацияларының чугула сорулгазының бирээзи. Бүдүрүлгелерниң, албан организация, өредилге черлерниң партия, профсоюзлар, комсомол организациялары болгаш удуртукчулары оларга боттуг дузаны чедирери ажылды экижидеринге дузалаар.

Спорттуң материалдыг баазазын экижидер, күш-культуржуларның мергежилин бедидер ажылды хоорайның спорт организациязы моон соңгу-даа улам күштелдирер.

М. БИЧЕ-ООЛ.

Кызыл хооркүүскомунуң күш-культура болгаш спорт комитединиң даргазы.

Янзы-бүрү МЕДӘӘЛЕР

«Азия төвү» аалдап чораан

Ниитиниң малында быжыг чем-суурну тургузар дээш шалыпчы ажылдап турар ишчилер бистиң республикада хөй. Оларга солун темалыг лекцияларны номчуп, культура ажылдакчылары концерттерни чер бүрүде бараалгадып турар.

Тес-Хемниң Ак-Чыраа — республиканың беш районунуң сигенчилериниң турлаа апарган. Бо кактуг-шыктыг шынаа черниң сигенин ишчилер хүн санында тонна-тонназы-биле белеткеп турар. Оларның турлагларынга чоокта чаа Кызылдың «Азияның төвү» агитмультбригадазының кежигүннери аалдап чораннар. СЭКП обкомунуң лекторлар бөлүүнүң удуртукчузу Б. С. Маады аңаа лекция номчаан.

Ак-Чыраның сигенчилери бот-тывыгыр артистерниң солун программалыг концертин көргеннер. Ылаңгыя Культура министерствозунуң ажылдакчызы А. Салчактың, уран үүл удуртукчузу Б. Кенештиң, улусчу чогаадылга бажыңының методизи В. Семенковичиниң күүселделерин чон магадаан.

Ниитизи-биле «Азия төвүнүң» артистери ол районнуң девискээринге 17 катап концерт көргүскеннер. Солун концерт дээш өөрүп четтиргенин илеретпишаан, база катап аалдап кээрин көрүкчүлер чалааннар.

Д. ИРГИТ.

Чаа магазин

Чоокта чаа ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозтуң төп сууру Межегейде чаа делгем, чырык магазин ажыттынган. Межегейжилер оон аъш-чем аймаан садып ап эгелээн.

Т. ТАЖЫ-САМБУ.

Чаа факультет ажыттынган

Казань университединде саналга математиказы болгаш кибернетика факультеди ажыттынган. Чаа факультеттиң бирги курузунга 275 студент өөренир. Чурттуң улус ажыл-агыйының янзы-бүрү адырларынга автоматтыг системаның башкарылгазын нептередир специалистерни орта белеткээр.

Чоокта чаа ажыглалга кирген 20 каът бажыңга факультеттиң студентилери өөренир, оон лабораториялары база өредилге кабинеттери амгы үениң хөрексейдери-биле деритгинген. Тургустунганынан бээр удавас 175 чыл эю болур университетке бо өредилге чылында 10 муң ажыг студент өөренир.

СЭТА-ның корр.

Экранда — «Сергий ада»

Лев Николаевич Толстойнуң чогаадычы ажыл-херектеринче экранның мастерлери хөй удаа кичээнгей салып келген. Үнү чок дириг чурук тыртты-рып турар үеде-ле «Сергий ада» деп кино үнүп турган, оон кол ролюн сураглыг актер И. Мозжухин ойнаан. Улуг орус чогаалчының 150 хар харлаарынга уткуштур чаа киноны база тыртты-рган. Аңаа РСФСР-ниң улустуң артизи И. Таланкиниң киирген үлүү улуг. Ону «Мосфильм» студиязынга тургускан.

— Бо чогаалды душ бооп шилип албаан мен — деп, режиссёр чугаалап турар.— Чогаалчыны дүвүредип турган айтыыглар ында хөйүбиле кирген. Фильмниң кол ролюн С. Бондарчук ойнап турар.

«Сергий ада» деп кинолента сентябрь эгезинде, чогаалчының юбилейинде үнер. Ынчан база-ла «Дайын болгаш тайбың», «Анна Каренина», «Воскресение», «Казактар», «Дириг сек» деп киноларны, Л. Н. Толстойнуң чогаадычы ижинге тураскааткан документалдыг фильмнер нептереңгейи-биле үнер.

СЭТА-ның корр.

·СПОРТ·СПОРТ·

БАЖЫҢЫНЫҢ ЧАНЫНГА ДАДЫГЫЫШКЫН

Львов хоорайның № 4 чуртталга-ажыглал конторазының чанында ажыттынган «Юбилейный» деп чаа спорт клубунуң эзлери үш чүс бежен оолдар болган. Ылаңгыя аар атлетика секциязынга хөй кижи бижиткен. Кичээлдерни дужулгалыг тренерлер эрттирип турар.

Львовта 70 муң ажыг уруглар болгаш назы четпээннер спортта хаара туттунган. Оон түңнелинде сөөлгү чылдарда корум-чурум үрээрлерниң саны кызырылган, школачыларның өредилгези экижээн, спортчу чедишкиннер өскен. Республикага чылдын-на эртер «Юность» спартакиадазынга Львовтуң командазы беш чыл улаштыр бирги черни дээлээн. Назы четпээнер бүрүзү бодунуң бажыңының чанында спорт клубтарынга, шөлдеринге кичээлдеп, белеткел кылып турары — кол чедишкин ында болган.

— Уран-чечен адаттынган «Мөңгүн ракета», «Атлант», «Мушкетер», «Олимпия», «Прометей», «Альбатрос», «Хөм хол хаптары», «Олимпий согуннары» деп спорт клубтары область төвүнүң бүгү беш районунда ажылдап турар — деп, улус депутаттарының Львов хоорай Советинин күүскомунуң даргазының оралакчызы Н. Панцюк СЭТА-ның корреспондентизинге чугаалаан. — «Юбилейный» — чоннуң чурттап турар черинин аайы-биле кылган хоорайның ургуларга он бешки спорт клуву. Чуртталга-ажыглал контораларының болгаш бажың эргелеллериниң бүрүзүнде күш-культура инструкторлары болгаш педагог-кижизидикчилер ажылдан турар. Спортчу клубтарга, шөлдерге шеф дузаламчызын спорт баазалары, дээди өредилге черлериниң күш-дамыр кижизидилгеениң кафедралары, ургуларның спорт школалары, спорт инитилелдери, организациялары чедирип келген. Үлетүр бүдүрүлге черлери чоннуң чурттап турар черлеринге спорт клубтарын, шөлдерин тударынга, септээринге, эде кылырынга хоорайның коммунал-чуртталга эргелелинге дузалажып турар.

В. НОВАК,
СЭТА-ның корр.

«Хөм мячының» тиилекчилери

«Хөм мяч» клубунуң шаңналы дээш болган делегей маргылдаалынга Азербайджан ССР-ниң «Хазар» командазының аныяк (10—11 харлыг) футболистери тиилекчи болуп үнген. Запорожьениң «Металлург» стадионунга болган түңнел оюнга Ереванның «Лусашок» командазын 5:2 санга уткан. Үшкү черни Грузиядан келген Тбилисиниң «Дила» командазының оолдары эзлээннер.

Алма-Атага болган маргылдаага 12—13 харлыг оолдардан тиилелгени Ордженикидзениң «Спартак» командазы Грузияның «Гантиадизин» уткаш, тиилекчи болган, Үшкү черде — Кировабадтың «Кланз» командазы болган.

Омскиге болган аныяк футболистерниң маргылдаазында 14—15 харлыг ойнакчылардан Москваның «Спартак» командазының төлээлери тиилекчи болган. Ийги черни «Днепр», үшкүзүн — Грузияның футболистери чаалап алганнар.

Бүгү-ле аныяк футболистер бо хоорайларга чорааш, сеткилиг ханганнар. Олар солун экскурсияларны кылып, будуруулгелерге барып, хоорайның эң чараш булуңнарынга чораннар.

СЭТА-ның корр.

Дөрт дакпыр чемпион

СТОКГОЛЬМ. (СЭТА). Львов чурттуг, 35 харлыг Павел Леднев швед хоорай Йончепижке спорттуң беш хевиринин маргылдааларынга киришкеш, делегей чемпиону атты чаалап алган. Ол ниитизи-биле 5498 санныг болган, Спорттуң беш хевиринге делегей маргылдаазынга киришкеш, Леднеетиң чаалап алганы дөрт дугаар алдын медалы ол.

Ийги черни Польшаның төлээзи Олимпий чемпиону Пычак-Печак (5446 санныг), үшкүзүн — АКШ-тан Глеческ (5430 санныг) эзлээннер.

Командалар аайы-биле Польшаның спортчулары тиилекчи болган, ССРЭ үшкү черде.

Фотоэтюдтар

КҮСТҮҢ ТЫНЫЖЫ

Чайның сөөлгү айы — августуң төнериге чедир беш-ле хонук арткан. Оон соонда чылдың эргилдеениң база бир онза чараш үелериниң бирээзи — күе дүжер. Көдээниң ажыл-ишчилериниң чайладыг кылган ажыл-ижиниң түңнели: ногаа-чимизи, алдын-сарыг тараазы четчип быжар, арга-арыг шокарарып, хемнериниң, алаактарның унарынга чыжыртана, долаана хүрерген, эзимнериниң пөштери тооруктуг баштарын чоргаар аадып тургулаар кайгамчыктыг үе-ле болгай.

Күстүң баштайгы айы — сентябрьның бирээде бистиң калбак делгем Төрээн чуртувустуң бүгү булуннарынга чаа өредилге чылы эгелээр. Муң-муң бичии чаштар төрээн школазының эргинин арта базын, эртемнериниң чажыттарынче шымнып кирерлер.

В. ЧАДАМБА.

ЧУРУКТАРДА: алдын-сарыг тараа шөлдеринде комбайннар күскү дужуттуң баштайгы тараазын кезип кирипкен (үстүнде); алаактарда арга-арыгның бүрүлери саргарган дужуп эгелээн, оок-биле чергелештир чылыг чурттарга кыштаар дуруалар ырак орукче «аъттанышкан» (ортузунда); августуң сөөлгү чылыг хүннеринде бичин оолдарны хемге эштип турары (адаанда).

Авторнуң фотолары.

Телевидение

АВГУСТ 26-ДА

БИРГИ ПРОГРАММА МОСКВАДАН

10.00 — «Ye». Информастыг программа.
10.35 — Эртенги гимнастика.
10.55 — «Даглар болгаш далэй ужуражы берген». Музыкалыг телефильм.
11.20 — «Свлерге, ада-велер».
11.50 — «Эртенги почта». Музыкалыг программа.
12.20 — «Советтер болгаш амыдырал».
12.50 — Ургуларга фильм. «Яптарныйдан ырбакчы». Уран-чечен фильм.
14.00 — «Айыл чок шимчэшкин». Дамчыдылганы ССРЭ-ниң ИХМ-ниң КАИ эргелелиниң салбыр начальниги Н. Д. Сорокин чорудар.
14.30 — «Архитектура. Сибирьниң хоорайлары».
15.00 — «Бистиң-биле кады кыл, бис ышкаш кыл, биетен дээре кыл». ГДР-деп дамчыдылга.
16.15 — «Черде кижи». Көдээ ажыл-агыйның ажылышчилериниң дутайында кинопрограмма.
17.00 — «Спортлото» тиражы.
17.15 — «Кадыкшылга» программазының почтазы. Дамчыдылганы эмчи Ю. В. Белянчикова чорудар.
18.00 — Ленинградтың операның болгаш балеттиң үлегерлиг Биче театрының аныяк солистериниң күүселдезинде орус композиторларның романстары. Ленинградтан дамчыдылга.
18.30 — «Музейлерде болгаш делгелге залдарында». «1890—1918 чылдарда немец чуруулга».
19.00 — Мультфильмнер программазы: «Дилги болгаш адыг», «Арытының хүн демдеглелге», «Рекс — телекөрүкчү».
19.30 — Медээлер.
19.40 — «Цирк ареназында».
20.25 — «Дириг амытаннар дугайында». Дамчыдылганы Н. Н. Дроздов чорудар.
21.25 — И.-С. Бах. «№ 3 Бранденбург концерти». Лейпцигтиң «Гевандхау» деп оркестриниң солистериниң ансамбли, Г. Боссениң удуртулгазы-биле күүседир.
21.40 — Л. Н. Толстойнуң төрүттүнгеен хүнүнден бээр 150 чыл болганынга. «Улуг бурууладыкчы». Документалдыг фильм.
22.30 — «Ye». Информастыг программа.
23.00 — «Интервиденне фестивалы». Сопотта эстрада ырызының конкурузу.
00.00—01.40 — Футбол талазы-биле ССРЭ-ниң чемпионады. «Шахтёр» (Донецк) — «Динамо» (Тбилиси). 2-ги оюн. Донецкиден дамчыдылга. Футбол талазы-биле ССРЭ-ниң чемпионады. ЦСКА — «Динамо» (Киев). 2-ги оюн. ЦСКА стадионунган дамчыдылга. Төнгенде — медээлер.

Агаар

Бүгүн республикага болгаш Кызылга бүргеп, ээзыр, чамдык черлерге дымыраадып чаар. Барыын чүк угланышкынныг хаттың дүргени секундада 6—11 метр чедер. Агаарның температураазы 14—19, чамдык районнарга 7—12, Кызылга 16—18 градус чылыг болур.

Редактор В. С. ШАРАВИН

Кино

АВГУСТ 26-ДА

«НАЙЫРАЛ»: «Пятницкий кудумчузунда шайлаар чер» 10.00, 11.50, 13.40, 15.30, 17.20, 19.10, 21.00 шактарда.
«ВОСТОК»: «Кипочымынды» 15.00, «Чорүй баар болзунда» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.
«КАА-ХЕМ»: «Ак дилиндекке дидиредир аарыг» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.
«ЧАЙГЫ»: «Петербурггаан келген, адын чажырган кижи» 16.00, 18.00, 20.00 шактарда.

Өөренирин күзээннерге

Кызылда № 4 профтехучилище 1978—1979 өредилге чылында сургуулдар хүлээп алырын чарлап тур. Училищеге кирген кижилер ортумак эртемни албыпаан, дараазында мергежилдерни чедип алыр:

Тудугуңуң 3—4 разрядтыг бызаңчызы.

3—4 разрядтың штукатуру, хоюглакчызы.

3—4 разрядтың электри, газ-биле каннакчылары.

3-кү разрядтың слесарь-сантехниги.

Автомобиль кранының машинизи (5—6 разряд).

5-ки разрядтың экскаватор машинизи.

Конструкцияларның дашчы-эптекчизи.

Училищени дооскаңнарга дараазында документилерни бээр.

Диплом.

Тывыскан мергежилиниң дайы-биле төлевирлиг шөлээ.

Училищеге өөренген үезин күш-ажыл стажынга киирер.

Тускай ортумак, дээди өредилге черлеринге кирер апарза, оларның эргези артык болур.

Доозукчуларны «Тыва тудуг» трессе чорудар, бот кижилер иниги чуртталга шөлүн, өг-бүлелиг кижилер баазаставa-даа, кириикчилериниң саны эвээш болуп артышаан. Күш-дамыр кижизидилгеениң программалыг үндезини — ГТО-нуң нормаларын ажылчы чон массалыг дужаап кирген турарын чедип алыры — амгы үеде спорт организацияларының чугула сорулгазының бирээзи. Бүдүрүлгелерниң, албан организация, өредилге черлериниң партия, профсоюзлар, комсомол организациялары болгаш удуртукчулары оларга боттуг дузаны чедирери ажылды экижидеринге дузалаар.

Спорттуң материалдыг баазазын экижидер, күш-культуржуларның мергежилин бедидер ажылды хоорайның спорт организациязы моон соңгу-даа улам күштелдирер.

М. БИЧЕ-ООЛ.

Кызыл хооркүүскомунуң күш-культура болгаш спорт комитединиң даргазы.

Араганың үстүнге чам үнер

ДОКТААДЫП, САГЫНДЫРАР

Арагалаар чоруктуң хоразы улуг. Ол кижилеериниң чүгле организминге хора чедирер эвес, оларны амыдыралдың арыг-чаагай оруундан чайладып, хулиганнаар, кем-херек үүлгедиглерингe чедирип турар. Ынчангаш арагалаар чоруккa болгаш алкоголизмге удур демисел чер-черде күштеленген бөлгаш араганың хоразын чон ортузунга тайылбырлаар ажыл калбарган.

Хандагайты көдээ Соведи, суурнуң хөй-ниити организациялары арагалаар, хөй-ниитиниң корум-чурумун үрээр кижилер-биле демиселди чорудуп турар. Ындыг болза-даа, ук ажыл ам-даа үениң негелдезинге чедир тургустунмаан. Оон уламындан кем-херек үүлгедир, ниитиниң корум-чурумун хажыдар чоруктарның саны эвээжевейн турар. Ниитиниң корум-чурумун үрээр, хулиганнаар чоруктуң колдуунда-ла эзиртир арага ишкен кижилерниң үүлгедип турарын айтыр апаар. Аңаа хамаарыштыр тодаргай чижектердан маңаа көргүзейн. Февральда Саглы суурга О. Кара-Сал биле Е. Саая олар эзиртир арага ишкеш, чылдагаан чок черге хамааты Ч. Оржакка аар кемдээшкинни таварыштырып, оон кадыынга хора чедирген. Моон мурнунда хулиган херек кылгаш, чаңгыс эвес удаа шинттирип чораан Д. Иргит дээрзи үр үе иштинде ниитилелге ажыктыг ажыл кылбайн, арагалап чоруп тургаш, Х. Монгуш-биле кады Солчур суурнуң аъшчем магазининче оор херек үүлгедири-биле киргеш туттурган. Херек үүлгедикчилери кылган хөрээн харыылап, суд сандайынга база катап олурган. Ол янзылыг база бир чижектен көргүзейн. Ч. Монгуш дээрзи Солчур суурнуң кудумчузунга тургузуп каан машинаны туразында башчарып, орук шимчээшкининиң чурумун хажыткаш, «Торгалыг» совхозка хамааржыр машина-биле үскүлешкен. Транспорт башкарар эргези чок, эзирик кижиниң буруузу-биле орукка озал-ондак болган. Ч. Монгуш моон мурнунда хулиган херек үүлегеткени дээш шинттирип чораан. Ол оон бодунга кандыг-даа чогумчалыг түңнел үндүрбейн, арынгүүрүн оскунуп, асагаже сундугуп чоруп тура, суд сандайынга база катап олуруп, үүлгеткен хөрээн хоойлу өзүгаар харыылаары ол.

Араганың кижиге хоралыын үстүнде каш чижек тодаргай бадыткап турардыр. Ынчангаш арагаже сундулуг кижилерни доктаадып, сагындырып, оон хоралыг «аспаандан» оларны адырып алыры чугула.

Үстүнде черлерде эргечагырга органнары бодунуң девискээринде чурттап турар, ниитилелге ажыктыг ажыл кылбас, арагаже сундулуг кижилерни хайгааралга ап, ажылче хаара тудар талазы-биле айтырыгны кичээнгейге ап, ону чогуур деңнелге тургусса эки. Ынчангаш арагалаар, кем-херек үүлгедир чоруктар-биле эптеш чок болур ужурлуг бис.

Д. АГБААН.

Өвүр район.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: ИНДЕКС 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-31-75, харыысалгалыг секретарының 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийни эмдыдыралы кылдызының 2-37-13, пропаганда кылдызының 2-31-75, культура кылдызының 2-23-54, көдээ ажыл-агый кылдызының 2-21-47, үлетүр кылдызының 2-22-64, чагаа кылдызының 2-41-27, информация база совет тургузуг кылдыстериниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтериянның 2-12-43, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче болгаар.

Тираж 17531. Чагыг № 2671.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садылының талазы-биле өргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1).

ТС—00884.